

TÖRNSTRÖM, ANNA

Ur kvinnornas lif : nya studier

Bonnier

1901

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

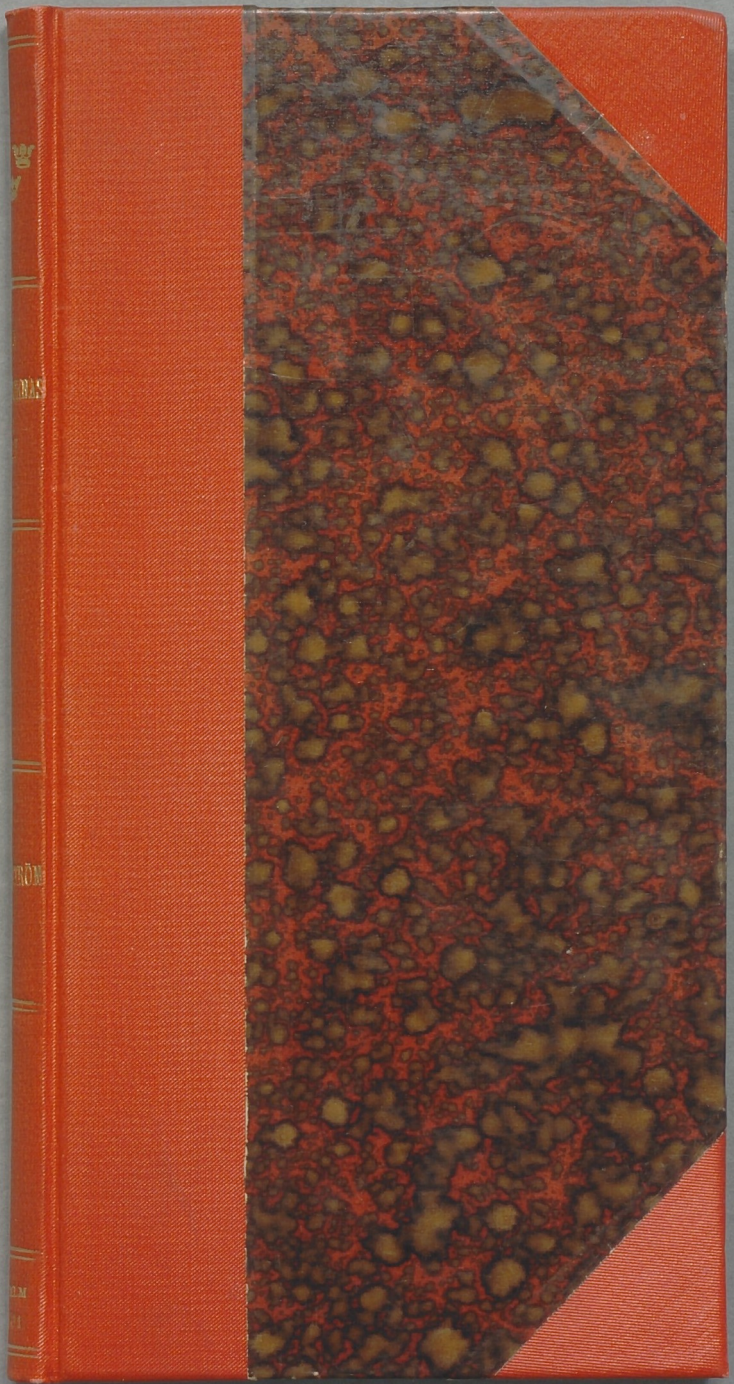
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

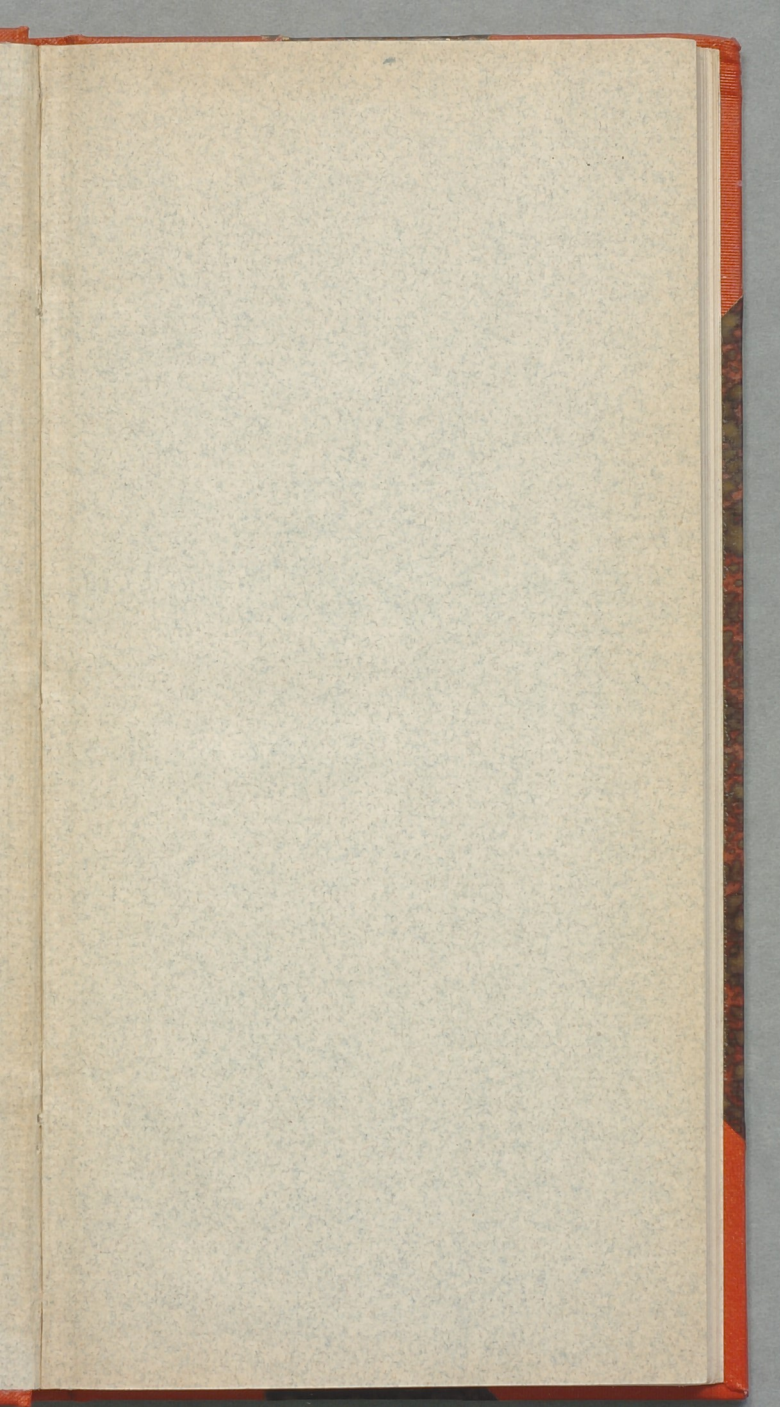

Kongl. Biblioteket.
STOCKHOLM.

Roman

22

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Anna Törnström

UR
KVINNORNAS LIF.
NYA STUDIER.

UR KVINNORNAS LIF.

2.

NYA STUDIER.

Blue Cover

KVINNINGAS LIF

UR KVINNORNAS LIF

XXV STUBB

UR
KVINNORNAS LIF.

NYA STUDIER

AF

ANNA TÖRNSTRÖM.

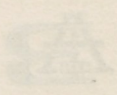
STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

UR
KVINNORNAS LIF.

NYA STYCKER

ANNA FÖRSTROM

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1901.

I.

Det är åter höst på Skogsbo. Men ännu lyser gladiolus i solen, och de sista remontanterna vecklas sakta och varsamt ut i det milda höstvädret. Vildvinets blad börja falla, men de, som äro kvar, lysa blodröda. De stora askarna på gården hafva fällt sina mångskiftande blad, och dessa betäcka sanden med en präktig matta i gult och brunt. Rundelens bladväxter i grönt och grått stå ännu kvar, men blomsterrabatterna hafva blott få blommor: några däfna bollar af astrar och xenier och en enstaka pensé här och hvar, som trotsa allhärjaren frosten i det längsta. De äro som lifs-

törstiga sjuklingar, som icke vilja dö utan kämpa en förtviflans kamp; endast litet kraft, och de kasta af döds-känslan, litet sol och frosten, som lagt sig på bladen, smälter, blomman rullar ut de förkrympta bladen, hon suger in värmen i ådrorna och lefver åter upp.

Jag sitter ännu en gång midt emot min gamla väninna och ser med glädje, att hennes ögons glans är oförminskad. Det är några år sedan jag sade farväl till henne, och nu var jag här åter för att tala om mina erfarenheter. Och jag var här också för att låta naturen hela de sår, lifvet gifvit. Det är endast, när själen är kontemplativ, som naturen äger oss helt. Det är endast, när lifvet står på den punkt, att det framfarna är som afslutadt, och det kommande är oskrifna blad, som man sitter ner och ser på skyarnas former, på landskapets konturer, luftens toner. Och det är endast i den fullkomliga afhållsamheten från den yttre känslvärlden, som na-

turen blir för oss allt, lif, vänner, konst.

Och när den så är vår enda stora kärlek, då uppenbarar den sina skönheter för oss. Den diktar i sitt flammande solljus brännande dikter för oss, den sjunger i kvällens tystnad vemodiga sånger, den talar i stormen ett språk, som föder djärfhet och mod, den hviskar i böljornas lek glada, hoppfulla ord.

Men kommer så en lifvets svallvåg rusande genom vårt blod, blir naturen ej vår enda kärlek, den får maka åt sig, kommer i andra, kanske i tredje rummet, den blir ej längre melodien, endast ackompanjemang. Och då är det liksom den hämnades, den täljer oss ej mera sina lönligheter, den gömmer sina skatter, tills vi åter ensamma, förrådada, fly till vår gamla vän för att låta henne hela våra sår. Och hon tar barmhärtigt emot oss, och finns det ännu lifskraft kvar hos oss, sjunger hennes sol åter sina dikter för oss så brännande och eldiga, att

vi åter bli färdiga låta en lifssvallvåg
taga oss.

Och så går det lifvet igenom,
generation efter generation.

II.

Öfver sjön syntes så småningom stora kallblå moln höja och utbreda sig. Så kom stormbyn, sjö och himmel blefvo svarta, det hvisslade och pep i luften, löfträden böjde sina veka, men sega grenar, de gula och bruna löfven sletos våldsamt af, granarna längs bergshöjderna vajade sina raka spiror af och an, de kunde ej böjas, endast knäckas för alltid.

Jag kunde knappt andas, så hårdt handskades vindilarna med mig, men jag njöt ändå. Mina lungor fylldes med så mycket ren luft, att jag liksom fattades af ett rus.

»Härliga storm,» sade jag till min

gamla vän, när jag trädde in till henne, »du må tro, den rensar luften, rifver bort dimmor och moln — se'n skall solen lysa dubbelt klart.»

»Ja,» sade hon, leende åt mitt riktigt förrifna utseende med håret åt alla väderstreck och hatten mycket lutande åt ena örat, »men tänk på alla vackra granar, som den kommer att fälla. Skogvaktaren brukar tala om hur otaligt många en sådan här storm knäcker.»

»Det tror jag nog, men dessa, som falla, äro murknade invändigt, ha ingen kraft att stå emot med, kanske bäst att de ramla. Men du skulle se de smidiga, kraftiga björkarna, hur de sträfva, böjas till marken, men höja sig åter gång på gång. De äro som en viljestark människa, hon böjes till jorden af sorger, af sjukdom, men gif henne bara ett andrum, och hon reser sig igen. Och det är kanske icke så svårt för henne att göra, men det mest påkostande är att, trots allt hvad stormen synes

kosta henne, älska denna och älska dem, som läto honom komma öfver henne.

Men tänk du, vän, hvad lifvet skulle bli mycket annorlunda, om vi kunde älska allt och alla. Älska med handling, ej endast med ord, som vi hafva så godt om.

Hvem tror du inte tänker, att han älskar... Men det är det, vi icke göra. Vi älska kanske vår far och mor och dem vi gifva vår direkta personliga kärlek. Men älska vi den människa, som går förbi oss på gatan — äro vi färdiga att glädjas eller sörja med henne — älska vi hunden som står vid vårt gathörn, kanske om det är en vacker hund, men är det en ful — nej. Älska vi regnet, som strömmar ner — kanske någon enda gång, när det kommer efter svår torka. Älska vi ens våra vänner? Du skall kanske säga, att visst älska vi våra vänner, vi tycka ju så om att sitta samman med dem. Ja väl, men älska vi dem så att vi tänka på

dem och ej endast på oss. Hjälp vi vår kamrat att komma fram på sin bana, säga vi honom hans förtjänster och tadla vi hans fel. Älska vi honom åtminstone så pass, att vi, när »världen» talar illa om honom, taga hans parti och till trots för allt framhäfva hans goda egenskaper, ej lägga sten på börda, äfven om han verkligen handlat illa?

Hvem, ack hvem, pejlar sitt inres djup så han vet om han älskar eller ej. Man älskar sig själf, ja, sin egen lycka, sin egen glädje, men älskar man andras likaså, deras lycka, deras glädje; räcker man ut handen, när man kan, läskar man deras kvalfyllda sinne, är man allas vän, allas bror, allas syster?

Nej. Människorna äro ännu för små för att veta, hvad allt omfattande kärlek är. Och först då, vill jag kalla oss fullt själsbildade, när hela människosläktet är som en enda stor familj — då hvarje individ vill göra allt för den stora, hela framgången.

Då man älskar den lastbara människan, som gör mig ondt så väl som den goda, som endast gör mig glädje, väl ihågkommande, att naturen skapade somliga djur till tigrar, andra åter till dufvor. Det finns dock inga dåliga, onda människor vid den tidpunkt, när hela människosläktet nått den fulländning, som nu endast en och annan individ kommit till och det genom att hafva druckit lidandets bägare i botten och denna dryck liksom förvandlats i kunskap och vetande om våra goda och onda själsdjup.»

»Svärmerska — är det stormen, som höjt dig ofvan molnen och låtit dig skåda in i en fantasivärld.»

»Nej, jag är ingen svärmerska — vi gå mot detta fullkomningens mål med steg, visserligen så små, så små, att det knappt märks, men vi gå ändå. Det blir med människorna som det blir med djuren. I okultiverade länder finnas ännu allehanda giftiga, farliga djurslag, i de kultiverade äro dessa till största antalet utrotade, och

de få, som återstå, försvinna allt mer och mer.

Tänk dig för öfrigt tillbaka, och du skall finna, att jag får rätt. Förr till exempel korsfäste man en sannin- gens apostel. Inte så nu, på sin höjd sätter man honom någon tid i fäng- else. Och tänk på tjänare och herrar den dag, som är, och den dag, som var för hundra år sedan. Då voro tjänarna nästan slafvar under sina hus- bönder — nu säga dessa senare, att tjänarna äro herrar öfver dem.

Tjänarefrågan är för öfrigt en bland de samfundsfrågor, som jag alltid ler åt. Tjänarna veta nu själfva, att de äro människor med rättigheter, men detta har husbonden ännu ej fullt fattat, däraf uppstå dessa eviga konflikter inom familjerna. Konflikter, som äro mycket störande och mycket ledsamma och gifva bitterhet åt dagarnas lif. Jag har alltid brutit en lans för våra tjä- narinnor. Och nog får jag fortfara därmed så länge, jag lefver, tänker jag. Jag undrar, om en husmor nå-

gonsin räknat efter hvad hon fordrar af en tjänarinna. Hon fordrar, att denna kvinna, ung eller gammal, som hon tar i sin tjänst, skall helt och hållet uppgifva sitt eget jag. Hon skall från morgon till kväll — nej natt — aldrig få vara sig själf, mer än till exempel hvarannan söndags-eftermiddag. Hon må ha mycket eller litet arbete att utföra i den familj, hon kommer för att tjäna, men någon egen tid får hon i regel aldrig disponera. Går hon ut ett ärende är det som gjorde hon en missgärning, om hon stjal sig till att prata bort en stund med någon bekant. Är det dock underligt, om hon gör detta, hon, som har så liten tid öfrig för sin egen person, sitt tanke- och känslolif? Mången husmor arbetar ju lika mycket som trots någon tjänarinna, men det finns den skillnad, att hon arbetar för sig och sin egen familj, ej som tjänarinnan för vildt främmande människor, som kanske ej alls visa eller hysa någon kärlek för henne,

utan endast fordra hennes arbete. Nå, det dröjer naturligtvis ej så länge, innan dessa konflikter lösas, och det blir som en lag, att tjänaren skall hafva en viss tid om dagen för egen räkning. Och ju mer upplysta och intelligenta våra kvinnor blifva, ju mera förstå de att ordna ett hushåll, ordna arbetet så, att den största möjliga nytta blir gjord på den kortaste tiden.

Men konflikterna uppstå också däraf, att så få tjänare äro sina platser vuxna. Tjänarens yrke bör vara ett yrke, som man uppfostras till likom alla andra yrken. Det borde finnas tjänarinneskolor, där man lärde sig blifva en skicklig tjänarinna. Eller också bör den olärda tjänarinnan vara nöjd med att få betaldt endast med maten i den familj, där man åtar sig att undervisa henne. Icke, som nu lön utan att vara sin plats vuxen. Som det nu är, kommer den unga flickan kanske från ett tarfligt torparhem och skall med ens kunna sätta

sig in i det mera invecklade hushållsmaskineriet i en s. k. bättre stadsfamilj. Detta kan ej bli annat än svårt för tjänaren och svårt för den familj, hon kommer för att tjäna.

Men skicklig eller icke skicklig tjänare — alla skola dock hafva tid ledig för sig själfva. Det fordrar människovärdet, utvecklingen af hvarje individ. Och tjänaren är en person, stadd lika mycket i utveckling som andra människor.»

»Ja, det finns så mycket i samhällslifvet, som ännu är att rätta, mycket, som vi se, men också mycket vrångt, som vi ännu ej uppfattat som sådant.»

»Och sätter man sanningens spegel för människorna, slå de sönder den eller svärta den — de vilja ej se sig i dess klara glas.

Hvad har ej jag fått höra därför att du i min bok säger, att kvinnan är sensuell så väl som mannen. 'Kanske' sade mig bland andra en nog så präktig kvinna, 'är det så, men

det är sådant, som ej får sägas.' En dag kommer det ju att blifva så, att detta, att kvinnan är en människa med så väl kropp som själ är ett så obestridligt faktum, att ingen behöfver alls tala därom, men som det ännu är, behöfver man påpeka saken för att ej lifvet fortfarande som hitills skall blifva snedvridet.

Aldrig drömde väl naturen, när han skapade man och kvinna, skapade dem i det närmaste lika, att människorna skulle förklara mannen vara en slags människa och kvinnan en annan. Aldrig drömde den väl om, att så stora skiljetecken skulle sättas emellan dem.

Finns något ljufligare än dygd och oskuld, men dygd och oskuld ligga icke i dödandet af den mänskliga naturen. All onatur synes mig vederstygglig.

Det ges väl ej någon, som förbannar det nyfödda barnet, som ser med undran ut i rummets, för det så omätliga, rymd — men är ej barnet en frukt af sinnligheten.

Hvem vet ej, att sinnlighet kan vara osedlighet. Men äro alla frosare, som äta för att uppehålla lifvet . . .

Jag älskar sedlighet, jag vill sedlighet, den strängaste, hårfinaste sedlighet, men kalla lifvets kanske största, mest underbara kraft för en vrång kraft, en obehöflig kraft, en syndfull kraft — det kan jag ej numera. Jag vill, att man skall veta dess makt, att man skall diskutera den, när man sitter vid det allvarliga rådsbordet och ej endast småmysa och le och mena därom i hemliga smygvrår.

För en verkligt själsutvecklad person, en människa, som är mera ande än kropp, har en äkta stor kärlek så litet af sinneglöd, att det kan sannerligen tros att den kärleken helt och hållet är byggd på, som man brukar uttrycka sig, själarnas sympati, men det är nog ej så ändå, den natur, som skapade allt fullkomligt, måste äfven i dessas sinnen lägga gnistan, som skall göra lifvet bestående och fortgående. Och jag tror, att du hade rätt, när

du sade, att det bestickande, det drömmande sköna, som medföljer kärleken könen emellan orsakas just genom den sinnliga gnistans antändande. Ty hvarför skulle ej annars kärleken, vänskapen mellan lika kön kunna vara af lika dårande, egendomlig art? Jag sade, att naturen aldrig drömde om de stora skiljetecken, som satts mellan kvinna och man.

För visso ej.

När mannen känner kärlek för en kvinna, får han säga henne det. Hans mun får tala ut, hvad hans hjärta tänker. Inskränkta samhällsvanor hafva satt ett lås för kvinnans mun. Hon skall tåligt vänta, att *han* skall säga något, och säger han intet, bär hon sin hemlighet med sig i grafven. Är då kvinnans kärlek, om den ej är besvarad, mera löjlig än mannens? Det synes så. Jag förstår ej detta, har aldrig förstått det. Är icke kärlek en vacker dikt, eller en glad verklighet — huru man vill ta det — och hvarför icke sträcka ut

handen och säga: tack för att du födde den — handen må nu fattas eller ej.

Och så detta, att kvinnan skall vara vid en viss ålder för att få älska. Det är det mest naturstridiga, skrattretande jag vet.

När kvinnan nått människoålderns kulmen, fyrtio år, då skall hon enligt människors lagar vara utblommad. Då mäter man henne med löjets mått om hon vågar älska.

O ve, om hennes natur vore så fattig.

När kärleken kommer till en människa, det må vara man eller kvinna, är ju något så individuellt eller så beroende på omständigheterna, att ingen lag kan sättas upp därför.

Hur mycket ondt verkar emellertid ej denna olyckliga fördom om kvinnans ålder på henne. Hur många rynkor gräver den ej i den äldre flickans ansikte. Hon känner lifvet pulsera i sina ådror, hon känner sig ung, glad, såvida ej tillvaron farit för

hårt med henne. Men hon vågar ej visa sig sådan som hon är. Hon är ju gammal, gammal i världens ögon! Solen är gången ner och kvällens vind kyler. För henne får lifvets helg vara slut. Endast grått hvardagstöcken får skymma hennes ögon . . . Hårda öde, kvinna, blef ditt, och blir det ännu länge, länge.»

»Du har så rätt, så rätt, så sorgligt rätt,» svarade min vän. »Fullt ut människa får kvinnan visst icke ännu vara hvarken i det ena eller det andra hänseendet. Många äro så lyckliga, att de icke känna tvånget, men mången lider ju oerhört därunder.

Men det gäller här som annorstädes: alla vilja yxan skall gå, men ingen vågar hålla i skaftet. Det är lagom nöjsamt för ett finkänsligt sinne att blifva ansedd rent ut som en dålig varelse. Jag har mången, mången stund här i ensamheten suttit och ömkat dig: stackare har jag tänkt, som måste uppbara alla tillmälen för

att vara osedlig och så till på köpet hafva vågat sig in på en form, som ännu ej är sanktionerad, vågar skrifva på sitt sätt, vara sig själf äfven i sitt skrifsätt.»

»Ja, kära du, det skulle behöfvas en hel volym för att tälja hvad jag känt vis-à-vis min bok sedan den kom ut.

Först höll jag mig uppe. Jag visste, att jag hade haft rätt i hufvudsak, äfven om jag möjligtvis begått enskilda fel, som gjorde, att man missuppfattade det hela. Jag hade aldrig menat skrifva en roman eller ens novell, jag hade velat skrifva ner några af våra tankar om kvinnorna med naturskildringar som bakgrund, jag hade ju också kallat boken 'studier'.

Men sedan, när jag fick slag på slag, ah — hvad det sved, i synnerhet, när det kom från personer, som jag trott skulle känna i samklang med mig — då gick det rundt i min hjärna, och jag visste hvarken ut eller in.

Alla hade råd att gifva — jag undrar, hvad som blifvit kvar af mitt eget, om alla dessa skulle hafva rådfrågats på förhand och jag skulle hafva skrivit efter deras förslag. —

Så lyckades man då till slut göra en botgörerska af mig — jag tviflade, jag ångrade, jag förtviflade.

Men den natur, hvars medium jag försökt ödmjukt vara, icke i själf rättfärdighet, men i förtröstan på att om man följer den inre rösten skall en gång klarhet vinnas och målet nås, det mål, som är det högsta, som ges: att kunna blifva en oförfalskad naturens röst; den kan klinga något falskt och skorrande, innan den blir stämd, men genom erfarenhetens stämgaffel bör den stämmas allt renare och klarare; denna gudomliga lag, som ordnar allt på ett för oss ännu outrannsakligt sätt, behöfde ännu min röst, tiden var ej inne för att den skulle tystna. Och jag räddades. Jag arbetade upp mig ur förtviflan, och jag är ej nu längre botgörerskan, den

tviflande och ångrande. Jag är viss om min rättighet, min plikt att tala ut. Andras kritik kan ej längre nå mig på samma sätt som förut, jag har endast en bön: att jag måtte kunna underordna min vilja det storas vilja, att blifva som barn, som tacksamt tar emot och gärna lyder.

Ack, vän, kunde vi endast blifva som barn, troende, älskande, vissa på att allt, som sker, länder till det helas bästa. Individerna måste kunna offra sig för att det högst möjliga skall kunna nås. Men hans offer skall ej vara en klagan, det skall vara en glädje. Ju högre, vi kunna se tingen, ju mera kunna vi underordna oss — ju mera själfständiga vi blifva, ju mera kunna vi tjäna; ju mera intensivt vi kunna förstå oss vara en del af det stora, en våg i världshafvet, som åstadkommer svallning, en våg, som bär skeppen, som föra varor från land till land, en våg, som sköljer jordstoftet af människan, en våg, som vaggar jullen, som bär glädjens ljusa

vimplar eller sorgens svarta flagga, ju mera känna vi oss som herrar och ju mera ödmjuka blifva vi, ty hvad kan *en* våg göra, om hon ej är förenad med andra . . . Och vågen vet, att det är vinden, som tornar upp den till svallvåg, och vågen vet, att det är vindarnas element, som stillnar af den, låter den blifva så lugn och fridfull. Vågen vet, att hon har intet annat att göra än foga sig i naturkrafternas vilja.

Hvad lifvet blir oss annorlunda, när vi förstå detta och därigenom komma till det resultat att vi endast försöka lyssna till den inre rösten och icke låta oss slitas hit och dit af dessa många yttre röster, som så gärna vilja förvilla oss.

Det förefaller mig som om jag — efter den utvecklingskris, som jag varit stadd uti under dessa sista år — kommit för andra gången till lifvet. Den harmoni, jag alltid trått efter, har jag funnit — jag kan ibland undra: manne slutligen *alla* komma

dithän, månne det alltid blir ett skede i hvarje människas lif, när hon tror sig hunnit dit.»

»Nej, det tror jag ej — det är nog många, som aldrig komma dithän, därom vittna bland annat själfmorden — som dock oftast äro en sjukdomsyttning — samt för öfrigt alla oharmoniska dödsbäddar. Men jag tror, att de, som sträfva efter klarhet, alltid komma, förr eller senare, till en sådan. 'Den, som söker, han finner' äro sanna ord. På många vägar vinnes då denna ljusa slutpunkt — men man skall icke mena, att denna blir lika för alla, utan den är utan tvifvel lika skiftande som det individuella är skiftande.

Men det gläder mig, att du nått in i harmoniens land. Icke sant, det är det fagraste landet?»

»Visst, där är aldrig vinter, så hjärtat fryser till is, där är ständig sommar med träd så fulla af frukter, att man hinner ej plocka alla. Väl kunna moln komma att skymma solen

men det kan aldrig göra så mycket, ty man vet, att den lyser i all sin prakt där bakom och skall efter en tid åter tränga igenom molnen och lysa lika klart som förut.

Lifvet är härligt endast vi förstå att lefva det. Det är endast vi människor, som i vår fåvitsko göra det till en plåga.

När kulturen kommit så långt, att den, tillsammans med den utveckling, som allt kan hinna genom människohjärnans intelligens, äfven nått till den renaste natur, då först skall full harmoni erhållas.

Det är med lifvet som med konsten: den konst är störst som på samma gång den är den sannaste natur äfven är medvetnaste konst.»

III.

Jag satte mig ner på en sten för att se på molnens underliga figurer.

För fantasiens människor äro skyarna goda vänner. Ty de äro naturens diktare. De visa oss sagans alla gestalter: riddaren, som rider till slottet, där prinsessan sofver, drakar och lejon, djurformer, som finnas, och djurformer, som icke finnas, vidunderliga fjäll med snö på hvilken solen lyser, stora städer och små städer, gamla borgar och nya slott samt i synnerhet skulptursalens alla alster i jätteproportioner. Och när solen går ned äro dessa dikter rikt färglagda,

då lysa de i purpur och guld, i rosa och marin.

Tankens och konstens barn äro som skyar, de kunna vara lätta och ljusa som sommarskyarna, uppfriskande som regnmolnen, förstörande som ovädret, lysande och bedårande som kvällsskyarna, fantastiska som höstmolnen.

I sanning, de voro fantastiska, molnen, denna solnedgångstimme, och jag blef sittande kvar för att drömma.

Drömma — ja — huru mycket drömma ej vi, kvinnor. Vi äro icke vana att handla, vi äro vana vid att sitta där med virknålen eller broderiet och drömma alla dessa drömmar, som båta så litet, som taga bort handlingskraften och som, när de ej slå in, lämna kvar vemodets och kvalets taggar, som till sist låta oss förblöda. Utan drömmar kom kanske aldrig något stort till stånd, men drömmar, som blifva utan frukt, tära på lifstråden.

Men vårt oftast så överkliga ung-

domslif inbjuder ju oss endast till drömmar. Vi gå där i hemmet och städa litet, spela litet, sy litet, försöka hitta på nöjen. Vi hafva kanske ej så mycket att göra, men vi skola vara till hands, gärna vara allas passopp. Man fordrar vår närvaro och att vi alltid skola vara beredda att dela vår tid åt alla. Därför kan så sällan en ung kvinna i hemmet koncentrera sitt arbete på något särskildt. Man kan säga, att hon gör allt och intet. Men är det något, hon koncentrerar sin kraft på, är det att utföra broderier. Jag kan ej neka till, att jag hyser ett stilla hat mot så kallade »fina» arbeten! De hafva ovillkorligen på sitt samvete, att de stulit våra kvinnors bästa tid. Jag vet nog, att de äro som ett slags aflopp för kvinnans konstnärliga trängtan — men ändå — hur mycket annat finnes icke att uträtta i en värld, där allt ännu är kamp och strid. Det fina handarbetet, detta stilla försjunkande i ett slags dolce far niente, där själen

hvilat och de kroppsliga krafterna också slumra, skulle endast vara som en stunds stilla hvila från bråk och bestyr, såsom en lätt lektyr är tillåten under hvilans timme, men ej bör det som hittills varat det dagliga »arbetet» för de tusenden, sinom tusenden. En annan sak är ju, när det betraktas som förtjänstarbete. När jag ser kvinnorna sitta där med sina virkningar och broderier, minns jag alltid alla dessa, som just i det ögonblicket ej veta, huru de skola hinna med allt; det vore bättre hjälpa dem, när tiden ej behöfs för egen räkning.

Så slappas då småningom lifsenergien, och vi äro just ej så mycket värda sedan. Vår handlingskraft har förslöats, och det är endast nya, stora intressen, som sedan skola kunna väcka upp sinnet.

En viktig orsak till att kvinnan är ofri består i att hon har så litet penningar att röra sig med. Som dotter får hon hvad fadern vill lämna henne, som maka, hvad hennes man

anser sig kunna gifva henne. Så länge icke kvinnan har ett ämbete eller en syssla, som gifva henne en själfständig ställning i samhället, en i pekuniärt hänseende sorgfri existens, så länge förblir hon ofri och osjälfständig. Ty penningen ger ryggrad.

De flesta stridigheter och slitningar, som uppkomma i ett hem, veta vi nog samt inträffa, när hustru eller döttrar skola, »be om pengar». Hur månget kvinnohjärta klappar ej i sådana ögonblick hårdt och oroligt. Och detta att jämt behöfva »tigga» gör ingen stälständig.

Äfvenså vållar detta, att kvinnan ej själf tjänar och förtjänar, en ovetenhet i penningfrågor, som gör att — ifall hon är fallen för slöseri — hon kan bereda mannen — familjeförsörjaren — mycket bryderi. Hon fordrar, och han är ej i stånd och uppfylla fordringarna.

Naturligtvis har — trots allt — dock den allmänna utvecklingen nått dithän, att tusentals kvinnor tjäna

själfva sitt bröd. Men ännu äro ej alla vägar öppnade, och ännu går ej den allmänna uppfostran ut på detta, utan det är mera den enskilda, som bryter sig väg.

Ännu hör man dagligen den satsen som mothugg: kvinnan är skapad att vara maka och moder. Detta kan ingen bestrida, men är icke också mannen skapad att vara make och fader? Men männe mannen inte betackade sig om den kvinna, som han vill gifta sig med, sade till honom: ditt lifs kall, din äregirighet att blifva något, dina drömmar om att utveckla de krafter, naturen gifvit dig till ditt eget, ditt lands eller samhällets bästa, dem måste du lägga ner om du vill tillhöra mig, kvinnan. Men mannen fordrar i de flesta fall, och är det dessutom ett antaget bruk, att när han gifter sig med en kvinna, skall hon endast vara till för honom och hemmet. Slitningarna i kvinnans värld ha därför så ofta varit de, att hon fått försaka antingen äktenskapet eller

sitt begär att utveckla sin själs krafter.

Mannen är ingen småsak för henne, och barnet är ingen småsak för henne, och hemmet är henne kärt liksom det är mannen kärt. Men hennes själs begåfning och utveckling är heller ingen småsak. Kanske intar den första platsen i rangskalan.

Kvinnan kan älska en man och vill gärna vara honom en trogen vän igenom lifvet, hon kan älska barn och vill gärna blifva mor, hon älskar hemmet och vill gärna ägna det en del af sin dag, men nog kan det också finnas något annat som slumrar inom henne, någon kraft i den ena eller andra riktningen, som vill utvecklas och som kanske endast kan komma till sin rätt genom ett verksamt, yttre lif, att lefva med andra och för andra, vara en lifspulsåder.

Och det kan man vara öfvertygad om, att ingen blir en bättre maka och ingen en bättre mor än denna utvecklade kvinna, som pröfvat lifvet mera

än suttit med ett broderi i händerna eller stått i köksspisen eller varit den förnäma damen, som »representerat». Jag har själf med egna ögon sett att så är, så det är ej ouppnådda ideal-kvinnotyper, jag talar om. Ty hvad beträffar talet om att hemmet skulle förfaras under en framåtsträfvande kvinnas hand, är detta byggt på gamla fördomar, hvilka nu snart böra vara alldeles ramlade. Om en husfru, som själf förtjänar, ej kan hinna med alla sysslor, så är det ju intet som hindrar henne engagera pålitlig hjälp. Hennes kassa tillåter ju henne i dylika fall detta.

Man kan säga, att öfver hufvud taget har hittills kvinnans arbete varit tjänarens: laga mat, städa, sy nya kläder och lappa gamla. Eller har hon varit lyxdockan.

Det är sant, att nu i brytnings-tiden har kvinnan varit nog barnslig, att när hon skulle syssla med intellektuellt arbete, hon sett ner på eller åsidosatt det praktiska arbetet. Detta är felaktigt och har vållat ledsamhe-

ter. Men i detta felar mannen lika mycket, om ej mer. Men för honom har det blifvit en sådan antagen vana, att nu märker ingen det orätta däri.

Intet hindrar kvinnan med tiden att blifva mannens jämlike, att blifva en kraft i staten, en lem i samfundskroppen på samma gång, hon är öm maka och moder. Men intet hindrar heller mannen att på samma gång han uträttar sin plikt mot sitt land, sin stad och arbetar i sitt yrke hjälpa kvinnan i hennes sträfvande och arbete för familjens trefnad. Det bör vara en gemensam börda — hvarför skall hon ensam bära den. Jag har haft lyckan se män, som varit hjälpsamma i hemmet, och jag har aldrig märkt att detta tagit bort ett uns af deras »manlighet».

Men hur mången kvinna har jag ej sett lägga sig dödstrött, när kvällen kommit efter en dag, då hon sprungit fram och åter för att sköta man och barn. Och mannen skulle mycket väl hafva kunnat lättat bördan

genom att åtminstone delvis hafva passat upp sig själf, när han t. ex. kommit hem från kontoret. Det skulle tvärtom gjort honom, den så stillasittande, innerligt godt att få röra på sig. Men vanan — denna gränslösa makt — har gjort att ingen ens tänkt på att så kunde det ha varit till bådast bästa.

Uppfostra alla lika — gossar och flickor — låt dem lära sig blanda intellektuellt och praktiskt arbete om hvartannat. Låt gossen laga mat, sopa sitt golf, sy sina kläder så väl som flickan. Låt flickan göra detta och lär henne äfven slöjda, hugga ved som gossen. Och må de så efter råd och lägenhet släcka sin trängtan efter vetande.

Hvar och en människa bör helst kunna sköta sig själf, göra sitt eget arbete; dels skulle hon då blifva mindre beroende af andra, dels skulle hon lära känna olika arbetens värden och svårigheter.

Och hvilka kroppar skulle ej ut-

vecklas, och sjukdomarna skulle minskas, när blodet finge vara i rätt rörelse under det praktiska arbetet. Och hvilken jämvikt skulle ej uppnås mellan kropp och själ — dessa två, som nu så ofta äro hvarandras fiender.

Kvinnans och mannens samlif skulle blifva allt mera harmoniskt. Man är ej kamrat förr än man delar allt och förstår hvarandras arbete helt. Och förr kan ingen lycka blifva hel än mannen och kvinnan äro tvenne kamrater, som dela arbete och glädje, nöd och lust. Och icke som det varit, att kvinnan och mannen gått som tvenne främlingar. Kvinnan icke förstående mannen, och mannen icke förstående kvinnan, seende på hvarandra som ett slags fiender — med undantag af de stunder, då kärleken förenat dem.

Alla de otaliga föreningar, som bildas i våra dagar, äro nästan alla antingen bestående af endast män eller endast kvinnor. Mannen vill icke

hafva kvinnan med, han tycker sig blifva ofri då — kvinnan känner också att hon har friare händer, när hon är ensam med sitt kön. därför bildar hon föreningar för sig.

Är detta att vara vänner, när man ej tål att vara samman under gemensam sträfvan och gemensamma intressen utan på sin höjd kan trifvas att se hvarandra på någon särskild fest. Detta kallar jag maskerad fiendskap och påminner mig lifligt om en familj, hvars medlemmar voro i ständig träta året om, men när julen kom, förenades man och åt julgröten samman och log då nog så godt mot hvarandra.

Man har så mycket talat om väsensskillnaden mellan kvinnan och mannen. Bah — denna är ursprungligen ej så stor som man tror, men olika uppfostran och olika samfundslagar göra mycket till för att vidga olikheten. Många män äro »kvinnliga» som gossar, och många kvinnor äro »pojkkaktiga» som barn, men sedan

komma de i trampkvarnen och så malas kvinnor till kvinnor och män till män.

Man tror också, att kvinnan älskar den ofrihet, hon lefver uti. Kunde man lägga handen på alla kvinnors hjärtan, skulle man nog få känna motsatsen. Hur ofta klappar ej ett kvinnohjärta, så det hotar sprängas — i ungdomsåren slår det på en bal, när hon sitter till det yttre leende och blid och ser honom, som hon helst ville dansa med, gå förbi henne. Han kan kanske ej ana, att hon vill dansa med honom, och hon är kvinna, har ej rättighet att »bjuda upp» honom. Hvarför i all rimlighets namn skall ej kvinnan få fråga mannen om en sådan bagatell som om det roar honom att dansa med henne? Skulle det taga på den kvinnliga blygsamheten och behaget . . .

Under medelåldern klappar kanske hjärtat lika hårdt, där hon sitter i hemmet, stoppar strumpor och tänker på mannen, som sitter i ett gladt lag på

kaféet under det hon måhända ej äger tjugufem öre i sin portmonnä att lägga ut till det minsta nöje. Ofri är hon som flicka, men kanske ännu ofriare som gift. Och det är inte litet betecknande, att hon som sådan mister sitt ursprungliga namn, måste antaga mannens och så blir förklarad *omyndig*.

Kvinnans stora fel är hennes kritiklöshet; samhällsvanorna säga så och så, far och mor och tanter likaså — alltså är allt rätt, intet att göra därvid.

Men dag för dag spärras allt flera kvinnoögon upp, de blicka ut genom fördomarnas järngaller, de förvånas öfver att världen där utanför är annorlunda än man lärt dem, de våga sätta sig upp emot det så kallade bestående, de följa sin egen instinkt, de rista i gallren så dessa ramla; de komma ut, de äro ej längre slafvar eller fångar, »fria», ropa de och se upp i himlens blå och känna sig äga fågelns vingar — — — men ännu var det för tidigt att jubla, man fångar in

dem igen, och svaga som de ännu äro, orka de ej mer; eller arbeta de sig åter ut, men falla kanske sedan döda ner, dödade genom kampen med järngallren. Men järngallren äro nu ramlade, och de, som komma efter, gå obehindrade ut och in.

Jag stiger upp från stenen, där jag suttit, ty det börjar blifva kyligt, och vänder åter hem, ännu njutande af skyarnas fantastiska lek på den höstliga himlen.

Och jag drömmer, men drömmer ej längre osäkra, ovissa, överkliga drömmar: jag drömmer om en allt mera utvecklade och förstående man, om en allt mer och mer utvecklade och förstående kvinna; hvilkas lif ej äro lönnligheter för hvarandra, de äro öppna, klara, naturliga, hafvande samma höga, moraliska ideal, men ett ideal, som är fullt naturenligt.

Människoparet skulle så utveckla sig från förkrympt kropp till härlig blomma, som sprider kärlekens och förståelsens doft omkring sig.

Och det är som om en hoppets vision med mäktiga vingar visade sig för mig, svaga människobarn, och min rygg rätades och mina steg blefvo fasta och bestämda. Härlig var den framtid, som visade sig för min framtids kvinna: på säkra fötter skall hon stå, vetande skall hon nå och skapandets vibrerande makt skall hon smaka. Hon skall skapa sin andes verk så väl som hon hittills framfödt kroppsligen och då känt skapelsens under. Hon skall älska mannen och barnet som förr, men hon skall också älska sin andes rikedom, den vill hon odla, den vill hon förmera, den vill hon gifva ut.

IV.

Det var åter en höstdagjämningsstorm. Det gnisslade och hven och dånade i luften. Och vinden var kyligare. Naturen inbjöd ej längre till drömmier, den ruskade hårdhänt ur människorna deras sommar-dolce far niente-tillstånd.

När jag fullgjort min sedvanliga morgonpromenad, lät jag hemtrefnads-känslan fatta mig och stannade inne.

Efter frukosten läser jag högt några sidor. Jag kommer till en sats: att kvinnan är en gåta.

»Naturligtvis» — säger min gamla afbrytande min läsning — »hon har

på visst sätt förblifvit det, ty hon har så sällan biktat sig offentligt, och mannen har varit den, som skildrat henne så som han känt henne eller sett henne i sin intiution. Men det är icke det samma. Han har antingen älskat henne eller hatat henne, och intetdera föder en sann uppfattning.»

»Du kan ha rätt,» sade jag, »det är väl först nu, när vi själfva börja få mod att lägga vårt känslolif öppet för världen, som vi skola bli kända och som vi skola lära känna oss själfva. Det är alltid under själfrannsakingen, man lär känna sitt eget jag. Det har nu varit en lång tid, som våra fel lagts under mikroskopet. Hvilken sanningsenlig ande vågar väl neka till att dessa fel finnas — — men de, som lade dem under glaset glömde orsakerna till dessa fel.

Man tadlar alltid judarna för att de äro sådana »födgenier». Men man glömmer, att de under långa tider endast varit hänvisade till handeln som för dem fritt stående yrke. Är

det då att undra på om handelsmannen ännu sitter i dem —

Så äfven med kvinnorna. Vi hafva varit hänvisade till allt det lilla i lifvet — är det då ej helt naturligt, att de stora vyerna så sällan nåtts af oss? Jag har själf hört till dem, som sett ner på kvinnan, ty jag träffade fordom så sällan någon, som jag kunde föra ett fritt samtal med. Men jag glömde, äfven jag, att de män, jag resonerade med och vann genklang hos, voro män, som studerat eller lefvat med i lifvet, under det de kvinnor, jag bytte tankar med, allid varit hänvisade till hemmets värld och på sin höjd läst ett och annat skönlitterärt arbete.

Ej fordrar man inom naturen, att det vilda trädet skall bära lika ädla frukter som det odlade. Men det har man fordrat på kvinnornas område. Ty det lär väl ingen kunna säga, att kvinnans mark har varit så odlad som mannens.

Men allt följer utvecklingens lag och så äfven kvinnan.

Kvinnan från i dag är icke kvinnan från i går; och morgondagens kvinna är ännu mera olika.

Man ser ju dagligen — i synnerhet på det kvinnliga området — att det, som fordom troddes vara orubbliga sanningar visat sig endast vara fördomar.

Det är mycket kvinnans olyckliga svaghet, så nära förbunden med hennes godhet, som ännu håller oss på den lägre utvecklingsnivån.

Hur mången kvinnas lif har ej blifvit missriktadt därför, att hon ej följde sin egen vilja utan andras. Hur mången varm kärlek har hon ej dödat och gifvit sig åt män, som ej ägt en vrå i hennes hjärta — hur mångt lifskall har hon ej försakat därför att andra sade sitt: jag förbjuder.

Detta är att vara inne på en orätt väg. Ingen kan gifva ett godt, helt, harmoniskt arbete förr än han får gifva ut sig själf i ett arbete, som fyller honom helt, och är det så — och det är ofta — att detta »hem-

arbete» ej är kvinnans inre längtans mål, är det ingen glädje till för någon. En disharmonisk människa kan *aldrig* gifva något fullt, helt.

Så den nytta kvinnan tror hon gör med sin uppoffring är af ringa värde. Det är först den friska, glada, harmoniska människan, som har att ösa ur fulla händer äfven till andra.

Många kvinnor hafva stora anlag, stora krafter, som aldrig komma till sin rätt, deras bröder blifva män i staten, verksamma, ärade, firade, män, men systrarna, som kanske voro för mer, vissna bort i försakelsens mörker och kyla.

Det är bevisadt, att de flesta stora män ärft sin begåfning af sina mödrar. Men dessa mödrar gingo hela sitt lif och pysslade med lifvets småsaker — hur kunde de nå ett namn; sonen, som hade blick för och fick följa sin begåfning, var den, som skördade frukten.

Hade du t. ex. varit en man, hade du tvifvelsutän varit ett namn i

vårt land, nu sitter du i stället här som en gammal snäll gumma, som ingen mer än jag erkänner är något, vet något.»

Min gamla skrattade:

»Jag har nog många gånger tänkt så själf, men hvem vet om jag varit lyckligare då, lifvet ute på arenan ger så många sår.»

»Ja,» svarade jag, och det liksom skälfde till inom mig, »och kunskapens frukter drifva oss ofta ur paradiset. Den, som skrifvit den sagan, att mannen och kvinnan drefvos ut ur Eden, när de smakat på kunskapens träds frukt, var en stor skald med djup blick på lifvet.

Hur jag ej ibland afundats denna naiva kvinna, som gifver sitt hjärta åt första bästa man, hon träffar, och sedan sitter ner och beundrar allt hans görande och låtande och tycker allt i världen står rätt och bra till.

Kulturen och kunskapen gifva oss finare föda, men — hvad kostar oss icke den.»

Men för att nu återgå till diskussionen om kvinnans begåfning så är det nu sant, att den hittills icke gifvit så stora resultat. Men detta är som sagdt en följd af, ja ett arf af de förhållanden, hvaruti kvinnan lefvat.

Huru oändligt många kvinnliga begåfningar hafva ej dött utan att hvarken de själfva eller andra vetat om deras stora rikedomar och i följd hvaraf de aldrig kommit att utveckla dem.

Jag kan aldrig läsa J. P. Jakobsens Fru Marie Grubbe utan att jag tänker på all den härlighet, som denna kvinna satt inne med. Men hvad visste hon om hvad, som slumrade inom henne? Hon hade intet annat att göra än söka det, som hon ej fick uttryck för, hos mannen. Därför blef också hela hennes lif en dissonans. Ty en rik begåfning har aldrig nog af, hvad andra gifva eller skapa, den måste själf skapa. Skaparfröjden är lifvets högsta fröjd och ju större andlig kraft, ju större afvelseförmåga.

Jag vet, jag, hvad det är att sitta inne med krafter och ej få uttryck för dem. Jag var kvinna, ingen tänkte på att taga vara på min begåfning. Dagarna gingo, åren gingo, och där satt jag överksam, med hela min inre rika tankejordmån liggande som i träde, bärande intet. Men i stunder, när något mäktigt i litteratur, konst eller musik tilltalade mig, blef det mig så eget. Det grep mig på ett så alldeles särdeles sätt, det kunde fylla mig med ett jubel, som var så starkt, att jag tyckte hela min varelse kunde sprängas itu eller ett vemod så tungt, att det gjorde ondt.

Och jag kunde undra, jag kunde spörja mig själf: är det möjligt, att allt detta brusande, skälfvande, jag känner röras inom mig, är till för ingenting, har det ingen mening, är det ej något, som vill fram, som vill födas.

Så fann jag då till sist mig själf och den väg, som var min att vandra — men huru mången kvinna

gifves ej, som alltid — mest af vana — trampar hvardagslifvets enahanda stråt i stället för att hon kunde föra ett rikare lif och föra, äfven hon, ett strå till stacken.

Det är därför jag begär uppmärksammande af kvinnans begåfning så väl som mannens, begär af staten, samhället, att de underhjälpa flickans studier så väl som gossens.»

»Det synes af hvad du säger,» föll min gamla väninna in, »som om du kommit till det resultat, att inga inskränkningar gifvas för det kvinnliga förståndet, när det blir rätt utveckladt, och att kvinnan bör hafva rättighet att liksom mannen blifva hvad hennes håg står till.»

»Naturligtvis, det ges inga andra lagar för henne än för mannen. Det, som gäller den ena af människoparet gäller om den andra.

Jag tror ej på pratet om att kvinnan uttränger mannen på förtjänstmarknaden. Jag är säker på att det räcker till för bägge. Ty hvad be-

tyder det om det är mannen eller kvinnan, som förtjänar i familjen? Hvad gör det om det äfven är dottern och icke endast sonen, som kan bidra till en fattig fars eller mors uppehälle. Om en syster har inkomster behöfver ju ej brodern gifva henne hjälp. Och då är det ju för mannen en indirekt inkomst.

Dessutom: lika så visst, min allra käraste vän, som du och jag sitta här denna senhöstdag och dryfta dessa frågor och höra stormen därute och ej kunna hejda honom lika så visst komma människorna en gång — många år härefter — att sitta och förundra sig öfver att denna kvinnans valfrihet har behöft dryftats. Och våra efterkommande skola le öfver de tider, då kvinnan var som en annan slags varelse än mannen.

Jag tror, att om vi än ville spjärna emot, det skulle ej gå, stormen har börjat, och om den än hvilar sig någon dag eller två, skall han börja igen. Nu är det höststorm, som blåser bort

de vissna bladen och rycker upp de murkna träden. Men så skall det en dag blifva vårstormar, och då skola skyarna delas, och solen skall komma fram, och saf skall sjuda, och knoppar skola brista. Och så mycket, som drifvan dolde, skall komma fram och spira i vårsol och blomma i sommarsof. Kalla drifvor föda inga blommor, och ännu ligga så höga drifvor öfver kvinnans lif, och ännu känner hon inte, att de kyla så, men när hon det gör, skall hon skynda att kasta af sig drifvorna, och hon skall sträcka armarna längtansfullt mot den varma solen: det fria, kraftiga, verksamma lifvet.

Ty det är verkligen kvinnan själf, som är en stor motståndarinna till sin egen lycka och frihet. Hon håller på det gamla, det nedärfda.

Men mannen har mera skuld därtill än han anar. Han älskar själf ganska obegränsad frihet, man hvad ger han kvinnan för frihet som maka, som dotter. Om en kvinna skall få

full själfständighet i ett hem, måste hon tillkämpa sig den — frivilligt gafs den henne sällan. Mannens tal om frihet gäller vanligtvis alltid honom själf. Ej kvinnan.

Och tänker man rätt på saken, är det ju obilligt att begära att den, som ej bär skon, skall veta, hvar den klämmer. Icke-arbetaren förstår mycket sällan hvad som brister arbetaren, icke-konstnären har ingen aning om missförhållandena inom konstnärliga yrken. De allra flesta döma skeft, när det gäller någon annan än dem själfva.

Jag ler alltid, när jag vid ett väl och rikt dukadt middagsbord hör arbetarefrågan dryftas, och man förklarar sitt hat mot strejker. Det går så lätt med fyllda magar att tycka att strejk är onödig — men gå hvarje dag och kanske halfsvält — då är strejk ej så föraktlig.

Likaså litet som herremannen förstår arbetaren och arbetaren förstår herremannen, likaså litet förstår mannen hvad som fattas i kvinnans lif.

Och kvinnan själf har ännu inte lärt sig att för att nå sitt mål: full mänsklighet bör hon verka i samhörighet med sitt kön. Huru kunna vi begära att männen skola hjälpa oss eller tänka på oss, när vi inte ens hjälpa hvarandra. Vi äro oss naturligtvis närmast själfva. Men hur många af oss hafva väl denna samhörighet för ögonen?

Det gifves kvinnliga läkare, men jag känner många kvinnor, som säga: det skulle aldrig hända, att jag frågar en kvinnlig doktor, jag kan omöjligt hysa förtroende för en dylik.

Sådana tankar och ord verka ej godt för kvinnornas framgång. Det finns en hel del kvinnor, som öfva välgörenhet på olika sätt, men jag har oftare sett dem hjälpa männen än sina systrar, kvinnorna. De gifva ynglingar understöd under studieåren, men de kvinnor äro nog få som öppna sina börsar för kvinnliga studerande, kvinnliga konstnärer.

Om en kvinna sätter upp en affär,

inte hjälpa vi kvinnor speciellt henne att få framgång i sitt företag.

Och så vidare i oändlighet. Är en kvinna en djärf, duktig kvinna, som kan gälla för ett föredöme för de svaga och rädda — på hvad vis göra vi hennes väg lätt att gå, åtminstone följd af sina medsystrars sympati. Tvärtom, hon häcklas — kanske mest af kvinnorna.

Så nog äro vi själfva mycket skulden till att vi ej kommit längre än vi gjort. De enskilda kunna bana en väg, men för öfrigt förmå de så litet, det är de många, alla, som behövas för att kunna utföra den fullkomliga framgången.

Härförarna kunna befalla rätt, men hvilken seger vinnes om inte hären, som de kommendera, följer med . . .

Man har så länge trott, att kvinnan har sin fulla lycka, när hon går i hemmet och sysslar med detta ständigt samma enahanda. Man har varit lycklig i denna sin tro, men intet är gunås skefware. Mannen för ett rör-

ligt lif, detta håller honom vid vigör. Kvinnan för i de flesta fall ett stillastående lif, detta tär på henne. Ingen anar huru mycket — icke ens hon själf. Ju mera lifaktighet det råder i en människas själ, ju större hälsa.

Många kvinnors ohälsa är en följd af denna andliga stagnation.

Jag har sett, att de kvinnor, som äro i yttre verksamhet längre bibehålla sin både andliga och kroppsliga friskhet än de, som endast vegetera, föra ett bekvämt lif. Eller hur många kvinnor har jag ej träffat, som med en suck sagt, där de i hemmet gått och trälät och gjort ett arbete, som mycket litet beaktats och som hade kunnat gjorts af en god tjänare: jag har i hela mitt lif aldrig fått gjort annat än det, jag tyckt varit tråkigt.

Men det är så bekvämt att alltid hafva någon, som sitter som den trogne gårdvaren och vaktar huset och härden. Men hvad som försiggår inom gårdvarens inre, frågar man ej efter eller gör sig besvär med att leta ut.

Och man förvånar sig öfver att gårdvaren blir vresig och tråkig, men hvarför blef han det . . .

— — —

Du skall inte tro, att jag sätter husliga sysslor lågt, att jag anser hemmets trefnad vara en värdelös sak. Tvärtom — ingen kan gifvas, som mera vet hvad det så kallade »lilla» spelar för stor roll i lifvet. Du hade fullkomligt rätt, då du en gång sade, att lifvet består af småsaker och att göra dessa åtråvärdiga är lyckans hemlighet. Men jag vill endast påpeka, att ej dessa sysslors uträttande skall anses utgöra kvinnans speciella kallelse.

Det hör till *hvarje* människas plikt att dels för sin fysiska hälsa — och i samband därmed den psykiska — dels för samlifvets trefnad göra så många praktiska sysslor, som hon orkar och hinner med.

Men detta hör icke enbart kvinnan till. Hennes tankekraft bör icke ligga i träde, och hennes kropp bör också ställas större fysiska kraf på.

V.

Jag stod vid fönstret och såg ut: solen stod lågt på himmelen fastän det närmade sig middagstid, den hade endast delvis smält rimfrost, som täckte det ännu gröna gräset; det glittrade detta gräs som diamanter, hvilka blefvo till smaragder, när solstrålarna bröto sig mot dropparna; vid landsvägen låg den plöjda jorden som ett haf i vågor, och de små dammarnas lätt isbelagda vatten lyste grönaktigt. Några björkar, hvilkas alla blad voro affallna, gingo i enbart brun ton, men förskönades genom att rimfrost, som nu hängde i stora klara

droppar från hvarje gren, hvilket gjorde att björkarna i solen tedde sig som kristalliserade.

Min väninna höll på att välja ut garner till ett blifvande läckert broderi.

»När jag ser dig som så många andra kvinnor ifrig med finare handarbeten,» sade jag, »kommer jag att tänka på att denna kärlek till konstnärliga arbeten måste hafva sin rot i kvinnans särskilda anlag för konstnärliga yrken.

Det är så många bland de så kallade kvinnliga egenskaperna, som bevisa detta.

Man vet, att kvinnan har så lätt att vinna yttre godt sätt, takt, och att kunna föra sig med behag. Hon kan ordna, pryda i hemmet och är ofta »händig». Det är den konstnärliga begåfningen, som åstadkommer detta. Hvarje med konstnärsanlag utrustad man har också samma egenskaper. Han må vara aldrig så absolut »manlig», men han kan likafullt

med lätthet lära sig sy, arrangera toaletter, och han älskar liksom kvinnan att pynta sig. Dessutom besitter konstnären ett annat kvinnligt drag: en rädsla för det hårdhändta i lifvet, en känslighet, som handlingens man sällan förstår.

Så dessa egenskaper äro ej så speciellt »kvinnliga» som det påstås.

Men eftersom nu dessa egenskaper alldeles särskildt förefinnas hos det kvinnliga könet, anser jag detta öfver hufvud taget utrustadt med konstnärlig begåfning.»

»Hvem vet — kanske du träffar hufvudet på spiken. Diktaren och konstnären hafva väl haft sina bästa, mestförstående vänner bland kvinnorna. Kanske har det varit det gemensamma konstnärstemperamentet, som dragit, som förenat . . .»

»Ja, och tänk på kvinnans ytterliga känslighet, hennes fallenhet för drömmerier, hennes rika fantasi, hennes dyrkande af ideal, hennes lätt upplammade entusiasm. Se till exempel

skillnaden på en ung flicka eller yngling i en segelbåt: *hon* följer med blicken molnet på himmelen, färgen på vattnet, klippornas egendomliga former. *Han* ägnar ej detta något vidare intresse, han lägger märke till det praktiska i segelturen: vindens riktning, vattnets djuphet, grunden, som passeras.

Men det är också ett annat kall, som jag tror, *hon* alldeles särskildt skulle passa för, men som *hon* besynnerligt nog ej ännu synes vidare tänka på: själasörjarens. *Hon*, med sin starka tro, sin barmhärthetskänsla, sin lätthet att tala är alldeles visst danad därför.

Det finnes nu läkare för kroppen af kvinnokön, och de göra ett godt arbete — hvarför skulle det icke äfven gifvas själaläkare?»

»Du drömmer då verkligen om att alla olika platser skola kunna besättas af äfven kvinnan — att inga skrankor finnas för den kvinnliga arbetsförmågan, att *hon* skall kunna studera

de sociala och politiska spörsmålen så att hon skall kunna blifva så skicklig att hon är berättigad få säte i riksdag, i statsråd?»

»Jag icke endast drömmer därom, jag *vet*, att så är eller kanske rättare uttryckt att så *blir*.

En stat måste vara en fri stat, innan den kan blifva en stor, en mäktig stat. Innan kvinnan blir en fullt fri, själfständig varelse, som kan välja bland alla yrken, blir en fullt utvecklad människa bland människor, en medlem i samhället kan hon ej blifva en i stort verkande.

Innan civilisationen fick fotfäste var det den fysiska styrkan, som hade makten — därigenom blef mannen herre öfver kvinnan; när civilisationen kom, blef penningen makten, och som mannen innehaft den, förtjänat till familjens uppehälle och för öfrigt innehaft lifvets äreställen, blef han — naturligt nog — den styrande, den skapande.

Har kvinnan haft makt, har den varit indirekt, ej direkt. Hon har

kunnat stått bakom händelserna, men ej varit den synligt ledande, hon har kunnat varit konungens råd, ej konungen själf.

Först då, när kvinnan förtjänar lika så mycket som mannen, vinner hon likställighet. Men kom ihåg: aldrig förr.

När kvinnan träder fullt ut i det verkliga lifvet, kommer hon så småningom att förstå det, och när hon förstår lifvet och sina egna krafter, växa hennes själs vingar, hennes geni blir större och hennes ord blifva af vikt.

'Ingen är mästare genast', dessa ord kunna tillämpas på kvinnan. Hon har att lära mycket, men när hon lärt ut, skall hon visa sig värdig denna lärdom. Kvinnan har att lära af mannen, och mannen har att lära af kvinnan och båda hafva att lära af lifvet, af naturen.»

VI.

Jag hade gått ner till aftontåget för att fortast möjligt få af ett bref.

Det låg en alldeles särskild stämning öfver allt denna afton.

Bakom mig var månen, som lät rälsen glimma som slipadt stål och de något snöiga slibrarna glänsa som whitaste silfver. Ur lokomotivet frustade tung matthvit ånga, och de röda lanternorna glimmade i detta som lysande röda, klara, jättelika karbunklar. På vagnarnas tak syntes en man med fladdrande bloss med gulrödt sken.

Framför mig flammade återstoden af det starkt sherrygyllene solljuset,

som bortåt den öfriga horisonten förtonade sig i ljusaste grönt, järnvägs-parkens träd stodo i mörker, men stationshuset låg tämligen i ljus, tegelrött.

Det är något visst något med ett järnvägståg i skymning eller natt. Man kan endast uppfatta silhuetter af passagerarna i vagnarna, man ser järnvägspersonalen med lyktor i händerna springa af och an . . . det ligger något mystiskt i stämningen. Om dagen synes mig ett tåg vara symbolen af rastlösheten och är fullkomligt stämningslöst. Icke så om natten, då är det liksom eggande otillgängligt, där det far fram som en lysande orm, och man känner vid dess ankomst eller afgang en darrning genom sig, på samma gång njutning: kärlek till det okända som smärta och vemod: natten, afskedet eller återseendet, men kanske ett återseende efter det mycket ändrats, ett återseende alltså bemängdt med saknad och vemod.

När jag ser tåget ila förbi de

långa öde sträckorna på vår landsbygd en höst- eller vinterkväll blir det mig också alltid en hälsning från lifvet, rörelsen, ljuset, de otaliga intressena i de större samhällena. Är man trött på dessa, ser man förnöjdt det rusa åstad, men sitter man inne med längtan efter allt detta, som genom det långa afståndet synes så lockande och åtråvärdigt, blir det oro och vända inom en. 'Jag vill med, jag vill med' — — och fantasien spinner sina trådar om allt hvad civilisationen skapat till nöje och njutning.

»Vågar ni verkligen gå hem ensam så här sent,» sade stationsinspektoren, när jag sade farväl till honom, »det är minsann ej närmaste väg till Skogsbo.»

»Ja. Jag är lyckligt nog ej rädd och i afton är det ju så ljust att det skall bli en treflig promenad.»

»Då är ni modigare än de flesta andra kvinnor.»

Utåt landet rådde månskenet, ett lätt, ljust glimmande månsken, som

lät allt blifva eteriskt och subtilt, det blef till ett sagornas landskap, där bergen sakna konturer, upplösas i ljus, där vägarna blifva till silfverband och sjöarna till diamantgnistrande sköldar, åarna speglar för måne och stjärnor.

Där jag gick vägen fram, obekymrad och njutande aftonens stilla ro, kom jag att tänka på hvad inspektoren sagt, och jag började reflektera öfver hvad detta lilla ord 'mod' har för en stor betydelse.

Jag trodde alltid förr i min stora naivitet, att när människor handlade på ett visst sätt, var det därför att de ej visste bättre.

Men intet var falskare. Man vet i många fall, huru man skall handla, men *vågar* ej.

Man vågar ej trotsa den allmänna meningen, ty man saknar mod att låta sina bekanta eller vänner klandra en, och man tror ej att världslagarna förstå att länka våra öden. Vi hafva endast att vara sanna och ärliga så

godt i vår makt står och vårt förstånd och vår känsla upplysa oss.

Är det något, som förefaller vackert i konst, vågar man ej tro sitt eget omdöme förr än någon auktoritet förklarar sin belåtenhet med konstverket.

Är man en begåfning, men världen ännu ej satt sitt sigill därpå, så att man blifvit ett »namn», så vågar man ej tro det, ty man saknar mod att hafva tillit till den inre rösten.

Har man kommit underfund med att något är på tok vare sig i det ena eller det andra afseendet, har man ej mod att öppet uttala det.

Människorna gå omkring på lifsarenan, som sågo de fiender öfverallt, som skulle anfalla dem. Och det är visst och sant, att vi äro hvarandras fiender, och vi rikta så att säga klandrets pistolmynning på hvarandras handlingar.

Men denna människofruktan är för ledsam, den verkar alldeles förlamande.

Vi behöfva därför mod, mycket

mod, ty endast det gör tappra krigsmän.

Det är ej intelligenser, som fattas oss, men det är folk med kraft och mod, vi behöfva. Det är modet att tala ut, som vi känna det, modet att ej snegla hvarken åt höger eller vänster eller åt de gamla eller de nya moderna, som göra karaktären, och karaktären ger kraften, föder det stora. Endast modet — modet att vara sig själf utvecklar begåfningen till snille. Många hafva ägt snillegnistan, men de hafva brutalt släckt den genom sitt svaga mod, de hafva ej vågat låta den lysa, som den ville, och när den ej fick det, slocknade den så småningom.

Eller skulle det männe vara så att det endast är snillet, som födes med detta mod, som krossar hindren och som fiskar upp pärlorna från sin själs djup och ej är rädd att visa dem för sina medvandrare.

Kanske är det så, ty människan är ju en lag.

Finge kvinnan endast mod —
— hvad vore det då. Då skulle
snart hela den s. k. kvinno- eller, som
jag hellre vill kalla den, människo-
frågan, vara löst.

Men att taga första stegen i det
okända är alltid plåga för känsliga
sinnen. Det gör så ondt att slita
sig lös, det kostar så mycket smärta.
Det är banbrytarens öde att falla, men
det motspänstiga hjärtat sträfvar emot
och skriar: ack, lycka äfven för mig!

Men få vi, jag och alla de andra
kvinnorna, som lefva, som komma att
lefva, att följa, mod att bryta, mod
att kämpa, mod att vara människor,
människor, som sätta idealet in i det
verkliga lifvet, skola vi vinna seger
till sist.

Men aldrig vanns en seger utan
kamp, aldrig fanns en önskan utan
längtan; vi måste längta efter mera
harmoni i lifsförhållandena, vi måste
längta efter freden, som skall följa,
den ljufva, sköna freden, då allt är
som det skall vara. Men innan fred

är krig, innan önskan till bättre är längtan. Men vi måste icke endast önska, vi måste *vilja*, och för att vilja fordras handlingens mod.

Och under det himlens ljus lyste min stig, gjorde den säker att gå, bad mitt hjärta: gif mod, gif mod att se klart, att längta, att önska, att vilja!

Mod, ljusst och klart som månens skimmer denna afton, mod utan skugga af rädsla, af håglöshet, af tvifvel!

Och tro, gif tro, att alla krökar måste vara, att alla stenar måste finnas, innan vägen blir jämnad och bred och farbar!

Gif tro, att segern blir lika stor, som svårigheterna voro många, gif tro, att segern är värd kampen, att det, som vinnes är rödt som lyckans röda ros och blandadt af lifvets bästa drycker!

Gif längtan, önskan, vilja, tro och mod! Ty utan dessa intet krig, och utan kamp ingen seger, och utan seger inga fredens gyllene skördar.

VII.

Det var den viktiga och behagliga stund på dagen, då postväskan kom till Skogsbo. Ända tills den var undersökt, hade fantasien fullt spelrum — hvem vet, hvad den kunde innehålla: bref från västan, bref från östan, nya planer, nya idéer, nya bekantskaper kunde den föra med sig i släptåg, Och när innehållet var utdeladt, förhoppningarna oftast åter skrinlagda för att dock komma fram dagen därpå i all sin friskhet, dracks kaffet och lästes tidningarna.

»Här står en artikel om samskolan,» sade inspektoren och lade bort

tidningen, som han läst uti samt drack sista droppen ur sin kaffekopp, »hvad säga damerna om den?»

»Vi säga naturligtvis, att vi gifva den vårt höga gillande», sade jag skämtande, ty jag anade, att herr inspektoren inte skulle mycket rosa den, och då var det bäst att taga det helt lätt och inte locka sig ut på någon dispyt, som skulle vålla för häftigt blod.

Min gamla nickade bifall, men fortsatte att läsa sin tidning.

»Så—å — verkligen — gillande. Jag tycker, att den är det mest barocka, man kan tänka sig. Mig synes, att det vore bäst att kvinnan finge förbli kvinna, mannen förbli man, med ett ord att det blefve som det varit sen urminnes tider.»

»Skulle då allt vara så utmärkt, som är från urminnes tider, som ni säger? Tänk om vi skulle kalla allt tillbaka, som var då — jag undrar om ej till och med ni skulle blifva mera än belåten.»

»Nå, det är nog säkert, att icke allt vore roligt att ha tillbaka, men det vore då tusen gånger bättre om samskolan sjönke åter i sin graf, ty den är och blir ett fåneri.»

»Det kan nog vara möjligt att den sjunker i grafven, men då endast för att åter uppstå, så mycket är åtminstone säkert. Kan man tänka sig något bättre än att gossar och flickor redan under barnåren — då man är så emottaglig — finge omedvetet lära af hvarandra.

Hvad är det egentligen ni ej tycker om hos samskolan?»

»Jag är rädd, att gossarna skola bli alldeles förpjunkade, när de jämnt komma tillsammans med flickebarn.»

»Nå, det vore då verkligen till skada, men det vill jag inte tro, utan jag hoppas, att flickorna skulle lära af goskamraterna att blifva mera djärfva och modiga, hvilka egenskaper sant nog ofta fattas hos dem, och gossarna skulle af flickorna lära sig mera hänsynfullhet och mindre egoism,

och det skulle då inte skada efter hvad jag känner pojknaturen. Och hvar skulle väl bättre kunna läras än under kamratskap både under allvar och lek . . .»

»Men betänk det erotiska elementet — ni kan vara säker på att det komme att spela in. Barn äro inte så alldeles ur räkningen därvidlag som man tror.»

»Det sista kan ni hafva rätt uti, ty jag har verkligen märkt, att till och med små gossar och flickor kunna djupt fästa sig vid hvarandra och hysa både svartsjuka och afund, men jag tror på inga villkor, att det erotiska elementet blir mera utbreddt därför, att gossar och flickor som kamrater äro ständigt samman. Kan ni neka till, att det gamla ordspråket 'förbjuden frukt smakar alltid bäst' är särdeles sant. Det gäller så här med: när gossar och flickor jämnt träffas, fästes det minst möjliga afseende på att de dock äro skilda kön. Ju mera sällan de däremot mötas, ju mera effekt gör detta, det föder tro-

ligtvis bra många mera osunda fantasier och drömmar än gladt kamratskap kan göra, ty fantasien kan spela på ett aldeles häpnadsväckande sätt, när den ej har någon verklighet att väfvas om. Hvad verkan gör ej ett möte mellan man och kvinna, när de ej se eller träffa många individer af sitt motsatta kön. Ingen kan väl neka, att det man har synes aldrig så märkvärdigt, aldrig så åtråvärdigt som det man ej är i tillfälle att få eller äga. Den, som födes till kung, reflekterar, drömmer nog ej så mycket om kungskapet som den, som ej kan blifva det, men som kanske i fantasien ser detta som något underbart, något häpnadsväckande stort.

Nej, att vara samman, män och kvinnor, i allvar och lek allt från barnåren och sedermera, det är något att sträfva efter. Sedan är det en annan sak om den s. k. skolan är något så eftersträfvansvärdt. Jag älskar den åtminstone ej sådan den nu är med sin eviga pluggning, sitt

stillasittande i kvaf luft och sitt ringa aktgifvande på det praktiska lifvet och försummande af det kroppsliga arbetet. Skolarbetet väntar sin reformator.»

Inspektoren fick ej tillfälle att vidare utveckla sin mening om samskolan, ty det kom någon och sökte honom.

Men min väninna och jag fortsatte samtalet och försökte draga fram i ljuset de fel, som särskildt behäfta kvinnans uppfostran.

Vi kommo bland annat öfverens om att det är af behofvet påkalladt, att flickan i skolans högsta klass bör få reda på sig som könsvarelse. Intet är vrångare än att den unga kvinnan är ovetande i detta hänseende. Hon, som en gång skall blifva moder, bör väl om någon ha full kunskap i detta ämne. Bondflickan, som går ut och in i ladugården, har alltid en viss kunskap i könsfrågan, men den bildade flickan är oftast alldeles bortkommen däri. Det är lifvet, som får

gifva henne en mången gång dyrköpt erfarenhet.

Det läses zoologi i skolan, det läses speciellt om människokroppen, men att denna kropp har ett organ, som heter könsorgan, hörde åtminstone jag under min skoltid aldrig ett ord om, ehuru jag gick igenom ett sjuklassigt elementarläroverk.

Hur mången kvinna gifter sig ej, som ej vet huru ett samlag går till väga. Jag känner mer än ett dylikt fall inom de bildade klasserna och känner också till många förvecklingar, som åstadkommits genom denna ovetenhet. Mannen är ju — som det nu är ställdt — den, som får inviga kvinnan i könsysterierna, och det är väl egentligen allt annat än så lämpligt. Och för öfrigt: hur mycket verklig, gedigen kunskap har väl mannen i denna för lifvet så viktiga sak. Han och kvinnan stå ännu, åtminstone som unga, helt hjälplösa och okunniga, när det gäller den könsliga hygien. Att det fordras kunskap i och nog-

grant iakttagande af könshygien i det intima samlifvet mellan man och kvinna hafva vi mycket litet reda på — ty hvar skulle väl denna kunskap komma ifrån, när det anses som en skam att tala om att människan är en varelse född med könsdrift så väl som djuret. Könnsfrågan anses ju endast värdig att skämtas med bland de osedliga — huru skulle man kunna afhandla ett dylikt ämne bland de sedliga?

Men därför hafva vi också så många sjukliga mödrar. Vi hafva vår egen dumma barnslighet att tacka härför. Allt i naturen är rent, så också könsdriften och hvad därtill hör. Att lastbarhet gifves rår icke könsdriften för. Är det den klara, vackra drufvans, som glöder i solen, skuld att människan dricker sig rusig af hennes vin? Är vinstocken fördömlig därför?

Skulle verkligen lifvets högsta mysterium, det som ger fågeln och skalden sångartonerna, vara ett ondt, ett skabbigt djur, som förpestar?

Icke blir kvinnan osedlig därför, att hon får veta, huru hon skall sköta sin kropp äfven i könsligt hänseende. Tvärtom, hon skall göra både sig och mannen mera sedliga, om hon får veta de skadliga följder, som uppstå genom öfverträdelser i denna väg. Otaliga äro de kvinnors lif, som sköflats genom att de ej haft den minsta aning om den sexuella hygienien och så blifvit gifta med män, som okänsligt njutit könsumgänget med dem. Han har kunnat varit starkare till fysiken än hon och därigenom gått ostraffadt igenom, men hon, kanske klenare, har för alltid blifvit bruten, ty ovetande, som hon varit, har hon ej haft mod stöta honom ifrån sig, äfven om hennes instinkt och känsla varit emot detta för ofta påkomna könsumgänge. Endast i vårt land skulle jag kunna få tusentals underskrifter på att så inträffat. Jag kallar dylik ovetenhet, som gör tusendens olycka, för brott.

Andra kalla det för ljuf oskuld hos kvinnan.

Särskildt bland den gifta underklassen vet jag, hur svårt kvinnan har att neka mannen sin »rätt» som det heter. Han anser sig i så fall hafva rättighet att vara brutal, och hon vågar knappt klaga.

Kvinnan bör så väl som mannen hafva reda på sin kropps och sin själs fordringar och ans, och intet hindrar ju skolan att lägga grunden för en dylik tvingande allvarlig kunskap. Dylika lärdomar, väl och renhjärtade framställda af en god lärare, kunna sannerligen ej blåsa bort fjunet på de ungas oskuldsvingar. När en flicka mognar till kvinna, måste hon erhålla denna kunskap, ty hon skall ju ut i lifvet, och det är minsann så hårdhänt, att hon bör åtminstone veta huru hon skall förhålla sig. Den könsliga frågan är för mycket förbisedd, och ändå är det en lifsfråga. På den hänger ju våra efterkommandes lif, mänsklighetens bestånd.

Att lefva ett lif i plågor, i svaghet, hvad är det för ett lif — men

att lefva ett lif i hälsa och styrka med lyckans skratt på läpparna, det är stort och skönt. Och vi skola komma att göra det, endast vi få se alla fel och äro villiga att plocka bort dem ett efter ett.

Hvad angår kvinnans kunskap i könslig hygien, är att hoppas, att nu när vi fått kvinnliga läkare dessa skola upplysa sina medsystrar om det falska i att anse blygsamheten bestå i brist på kunskap om hvad, som gör människan till könsvarelse, och det är äfven att önska, att dessa skola lägga sig vinn om att på den könsliga hygienens område vinna nya erfarenheter, ty nog är där ännu mycket outforskadt, och visst är dess uraktlåtenhet en oafåtlig källa till sjukdomar.

VIII.

Med tre färger, brunt, hvitt och grönt, skulle jag kunna måla denna dag i november. Alla träd och buskar bruna, berg och landsvägar hvita af snön, som faller; så grönt till granarna och det delvis gröna gräset, som ännu ej är fullt täckt af snön. När snön faller på de torra grenarna af hallonbuskarna, gnissla dessa.

Hallonbuskarna finnas vid den gamla kvarnen, som är ett af mina favoritställen vid Skogsbo.

Den hade en gång varit rödfärgad,

men hade nu endast kvar en anstrykning af rödt, det andra hade regnet slopat. Men fukt och ålder hade i stället målat henne grön, och på det ganska väl bibehållna spåntaket växte grågrön moss. Kvarnhjulet hade nu hvilat i många år, och vattnet rann hejdlöst ner utefter rännans bristfälligheter, men vintertid stelnade de drypande dropparna till isfestoner, som glittrade i blek vintersol. Utanför den ena gafveln växte fredligt en gammal lustig vildapel, som om våren bar tusentals hvitskära blommor. För öfrigt växte här sommartid i rik vegetation hallonbuskar, smultronstånd, hundkäx, nässlor, lingonris och ormbunkar. Bruna snokar lågo där då gärna makliga och solade sig, de ansågo sig troligtvis som herrar där. Ibland kunde någon ekorre förvilla sin dit från skogen på andra sidan vägen, men han försvann snart förnämt hviftande med svansen, han trufdes bättre i trädtopparna därborta.

Nu syntes där intet annat lif än

en fågel, som förskräckt flög undan, när han fick se en mänsklig varelse.

Jag såg på huru snön föll och föll, hur den bredde en förskönande om än något enformigt verkande slöja öfver det vissna, det döda.

Och medan jag stod i lä för vinden under den gamla kvarnen, föll min tanke på Nietzsche, som jag läst några kapitel af, innan jag gick ut. Och jag tänkte på hvad allt, som mänskligt är, det må vara aldrig så högt och djärft, är utsatt för villfarelser.

Nietzsches tal om kvinnan är den absolute mannens, den som ej lärt sig blicka ner i den kvinnliga intelligensens djup, som dömer kvinnan efter några ytliga dussinkvinnor, hos hvilka han kanske älskat behagfullheten, barnligheten, älskligheten. Det är ofta den begåfvade mannens egen skull, att han ej finner resonans hos det motsatta könet, ty han går förbi den utvecklade kvinnan och till den outvecklade, ty den utvecklade kvinnan har vilja, och detta hindrar honom

att älska henne; den outvecklade smeker däremot mera hans egenkärlek med sin beundran för det manliga jaget och genom att säga: jag gör så gärna som du vill.

Detta Nietzsches tal om kvinnan i Zarathustra, harmade mig, och jag gick hem och sammanfattade på några sidor mina tankar om kvinnan:

En dag i vårbrytningens tid voro där ovanligt många kvinnor på torget.

Somliga voro unga och friska och hade en hjärtans kär eller väntade på en; dessa köpte blommor.

Somliga voro medelålders, gifta med män, som satte sig själfva i första rummet; dessa köpte mat och sågo betryckta ut och undrade öfver huru penningarna skulle räcka.

Andra voro vid samma ålder, men voro utan män och tjänade själfva sitt bröd; dessa handlade också mat, men hade ännu svårare att få mynten att fördubblas.

Så voro där de gamla, som kommo

med lutande ryggar och rynkiga ansikten. Nog hade flere af dem ett fridfullt harmoniskt yttre, men många voro bland dem, som också sågo betryckta ut; dessa köpte både blommor och föda.

Och alla dessa kvinnors ögon drogos till Zarathustra. De tyckte, han såg så vänligt på dem. Och kvinnor älska vänlighet.

Men så hörde de nämnas hans namn: »Zarathustra».

Nej, honom ville de intet. Han hade sagt dem, att deras sinne var endast yta. Och detta föreföll dem vara ett hårdt tal, ty de visste, att mannen var lika ytlig — om ej mer.

De hade bevis på, att flera män föllo för en vacker kvinna än kvinnor för en vacker man.

De anade, att männen mera än kvinnorna trampade ärans fala stig. Stigen till makten, icke stigen till högheten, renheten.

Och Zarathustra hade också äfven sagt, att när männen gingo till

kvinnorna, skulle de ej glömma piskan.

Och detta sved i dem värre än piskrapp.

Så att när de hörde den vänligt blickande mannens namn, skyndade de på sina steg. De ville helst fly honom. Godt kunde han ej göra dem, endast ondt. Och det var likväl godt de behöfde, önskade.

Men Zarathustra skyndade att tala, innan de hunno lämna torget.

Och snart hade de alla samlat sig kring honom. De glömde sina bestyr, sina bekymmer, sin mat, sina blommor, sina män.

»Ser ni kvinnor, systrar, vänner, jag är ej densamma som förr. Jag har lefvat länge nog för att ändra mina åsikter. Jag vet edra fel och jag vill till lifs edra skådespelarfukter och eder oärlighet. Men jag vet också, att dessa fel äro tillkomna därför att de behöfdes som lockbete och nödvärn.

Och slafpiskan vet jag ej mer

behöfs. Den hafven I smakat för mycket. Det är den stora olyckan. Den är orsaken till eder falskhet.

Jag sade en gång: mannens lycka heter: *jag* vill, kvinnans lycka heter: *han* vill.

Men nu vet jag, att kvinnans lycka heter också: *jag* vill. Men hon har ej tillåtits hafva någon vilja. Och en klok människa böjer sig för den, hon ej kan strida med.

Men striden har börjat — ära vare striderna! Och de, som rätt hafva, segra alltid till sist.

Ni skolen ej mena, att man genast är färdig att fatta alla lifstömmar i sina händer. Ni hafven ej mer än börjat gå edra första steg upp till sanningens tron.

Lären först känna eder själfva, edra fel så väl som edra förtjänster.

Ödmjuken eder i stoftet och bekännen edra svagheter, ty utan ödmjukhet har ännu ingen nått storheten, men varen också medvetna om edra förtjänster (dygder) och erinren

eder, att fel kunna skrapas bort liksom dygder kunna försvinna.

Dröm mindre, men handla mer! Säg icke ja och amen till allt, hvad andra säga före. Undersök själfva!

Där det heter skönhet och lek och osjälfständighet och lydnad och moderskap säger man, att ni höra hemma.

Men de bästa af eder veta redan: att kraft och allvar och själfständighet och befallande vilja höra *eder* till så väl som mannen, och moderskapet blir först ett rätt moderskap, när ni mognat till varelser, som veta sina och barnets krafter och funnit det inres innebörd och sett bakom lifvets förlåt.

Och vi veta äfven att ni en dag skola höra er stämma vid lifvets allvarliga rådsbord och ingen plats skall blifva eder förnekad.

Det har så länge trots, att kvinnan är en annan slags varelse än mannen.

Skillnaden dem emellan är icke så

stor som man tror, mest endast be-
tingad af omständigheterna — men
det är oftast de största lifslögnerna,
som omhuldas mest.

Röda blod, som flyter hos er,
kvinnor, svara mig — är det icke
lika rödt som mannens — ej lika
begärande?

Drömmande ögon, som blicka från
er, kvinnor, svara mig — drömma ni
ej dikter lika sköna som mannen?

Kloka ögon, som speja från er,
kvinnor, svara — tänka ni ej för-
ståndiga tankar så väl som mannen?

Men kvinnan är idealisten, man-
nen är realisten. Hon är känslan, och
han är handlingen. Hon är nerver
och han är muskler. Hon är fanta-
sien, och han är verkligheten.

Men det är sagdt: ju större dröm-
mar och fantasi, ju större begåfning.

Men kvinnan har ej tagit mödo-
men af sin begåfning ännu.

När hon det gjort, skall hon
blomma.

Så hafven då tron och hoppet!

Kärleken hafven I haft sedan världens
begynnelse.

Och minnens, att det är tron, som
öfvervinner världen!»

IX.

Innan jag lämnade Skogsbo fick jag den glädjen att se min vackra nejd i full vinters hvita, kyska dräkt.

Naturen var som en hvit dröm. Särskildt sista aftonen, då fullmåne rådde, blef till en tjusande dikt.

Himlen hade en lätt och dock klar blå färg, den täcktes delvis af frostdimma, som höjde och sänkte sig, månen satt stilla och klar och lyste tillsammans med några strålande stjärnor ner på den hvita snögnistrande, i millioner kristaller glimmande kupe-
rade marken, där granar och furor stodo allvarshöga och snöhöljda. Och

björkarna rent af bländade i sin blänkande rimfrostskrud. Hela luften var som silfverglänsande af allt detta hvita, ljusa, skimrande.

Och det var lugnt, men kallt, och ej ett ljud förnams.

Musik, som skulle kunna tälja denna hvita, tysta, gnistrande, bländande ljusa dröm skulle vara många sordinbelagda fiolers framhviskade toner. Jag hör dem susa fram: lekande, brusande och dock tunna, lätta, overkliga. Musik, väfd af månstrålar, månstrålar väfda af musik.

Ah — nu vet jag — i Vieniavskys Legend, spelad af mästaren Ysaye: människans mjukaste, mildaste, vekaste skymningsdrömmar försinnligade, gjorda till verklighet i toner: kärlek, som blott är aning, aning, som dock är verklighet, verklighet, ännu overkligt ljuf som drömmen.

Den hvita naturen drömmer. Och fiolen spelar. Själ och dock kropp, kropp och dock själ. Marken gnistrar i hvitt, och himlen blänker i hvit

stjärnprakt, luften är full af hvitt, strålandeljus, af månens och stjernors strålar.

Gafs skönare än Nordens ljusa, diamantgnistrandestjärnenätter? Drömmarnas land — du födde diktare. Men du kan ej gifva närande föda åt dem med din snö och köld. Och därför måste så många dö, innan de hinna afla dikterna.

*

Den harmoniska, fulländade skönheten i naturen kom min fantasi att drömma om full harmoni äfven i lifvet och en dikt Paradiset föddes, som jag lämnade efter mig som en sista hälsning vid afskedet af Skogsbo och min vänliga gamla.

Näst sagan om salighetens himmel är sagan om jorden sparadis den vackraste. Sagan om jordens paradis kan blifva en sanning. Vi känna detta i våra stora ögonblick.

Då famna vi paradiset.

Vi dricka dess rena luft, vi äta dess fagra frukter.

Dess ständigt blåa himmel höjer
öfver oss sin päll.

Dess diamantstjärnor gnistra öfver
våra hufvuden och tända lågor i våra
ögon.

Dess klara strömmar spegla våra
anleten och släcka vår törst.

Vi ligga under dess skuggiga träd
och drömma utan att störas af dagens
trälände id.

Paradiset finns. Dikten har aldrig
sagt, att det försvann från jorden.

Men dikten har sagt, att det ställ-
des en ängel vid dess port, en ängel
med ett bart huggande svärd.

Denna ängel heter *världen*.

Heter stat, samhälle, människa.

Men han är icke öofvervinnelig
fastän svärdet lyser hvässande blankt
i hans hand.

Må vi kämpa mot honom! Må
vi förklara honom krig!

Må vi fälla honom i ärlig örlig!

Vi vilja också stat, samhälle, män-
niska. Men vi vilja stat, samhälle,
människa i natur.

I utvecklad, ädel natur, naturligtvis ej i outvecklad rå.

Vi vilja kämpa mot det onaturliga, ty: vi vilja återeröfra paradiset till jorden.

Ser ni ej, att han redan börjat svikta, den starke ängeln, ärkeängeln utan vingar.

Han har ej längre så stark hälsans färg på kinderna.

Han är mera gul i ansiktet. Han har börjat vandra på den väg, som för till död och förintelse.

Men vi, som dagligen dricka de naturliga hjordarnas mjölk, som lyssna till naturens röst inom och utom oss, vi skola nederlägga honom.

Honom, som diat förkonstlingen,

Honom, som diat orättfärdigheten.

Honom, som älskar skalet mer än kärnan, som älskar jorden mer än himmelen.

Se, han darrar, han vacklar!

Vi skola slå honom med rättfärdighetens klubba.

Vi skola taga naturens stormar till hjälp.

De skola slunga honom ett stycke från porten.

Och när han rubbats därifrån, där han stått så själsäker under årtusenden, skall han börja tvifla på sin makt.

Och tvifvel undergräfvor styrkan. Och då blir det lätt att sticka dödens spjut i honom.

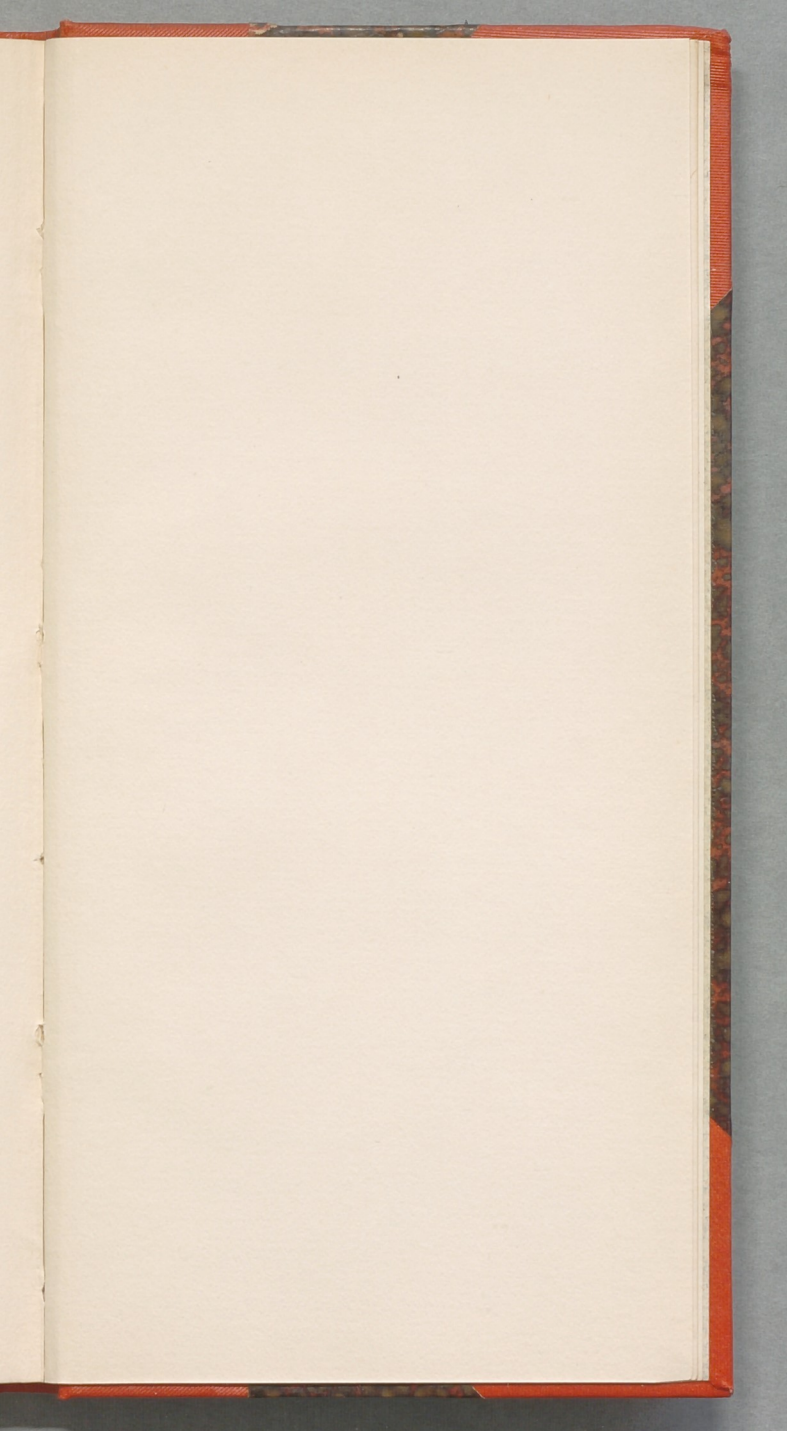
Han är död!

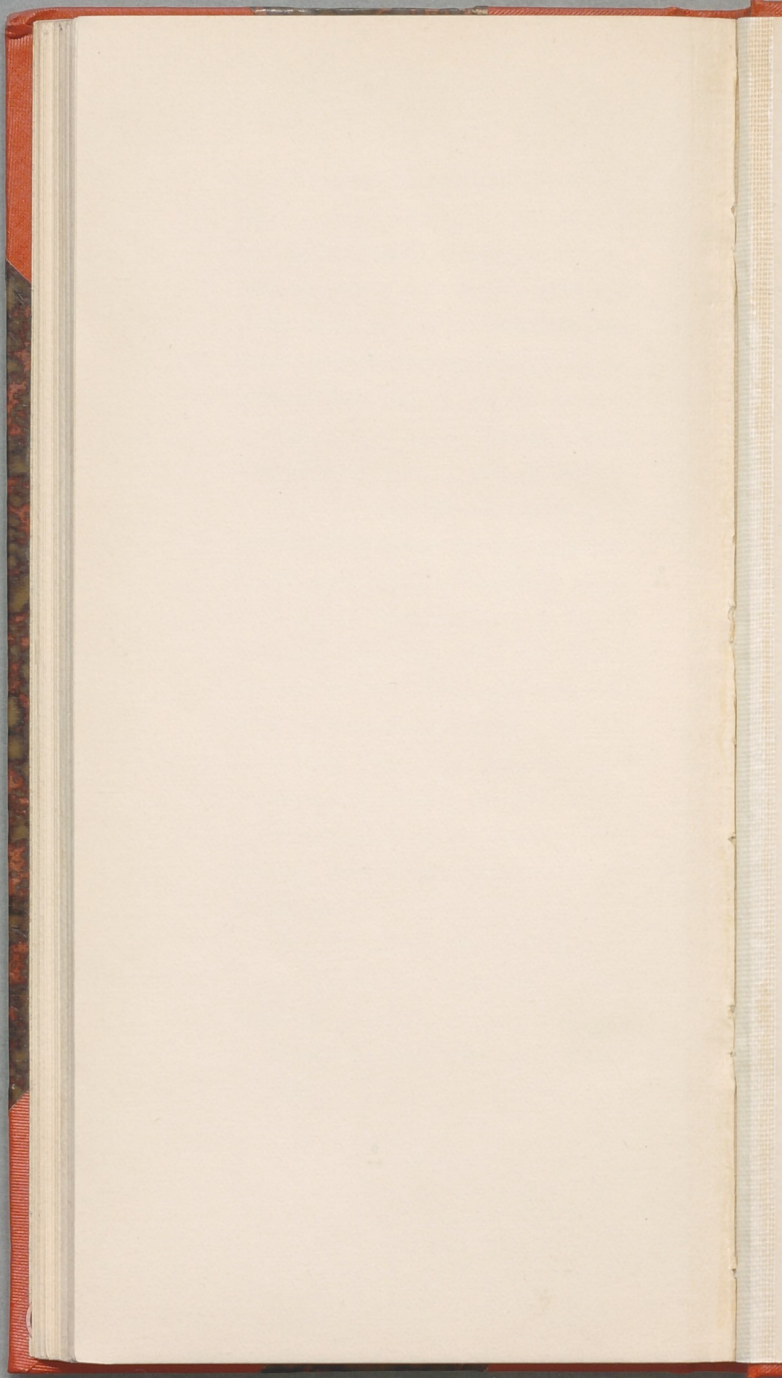
Porten står vidöppen.

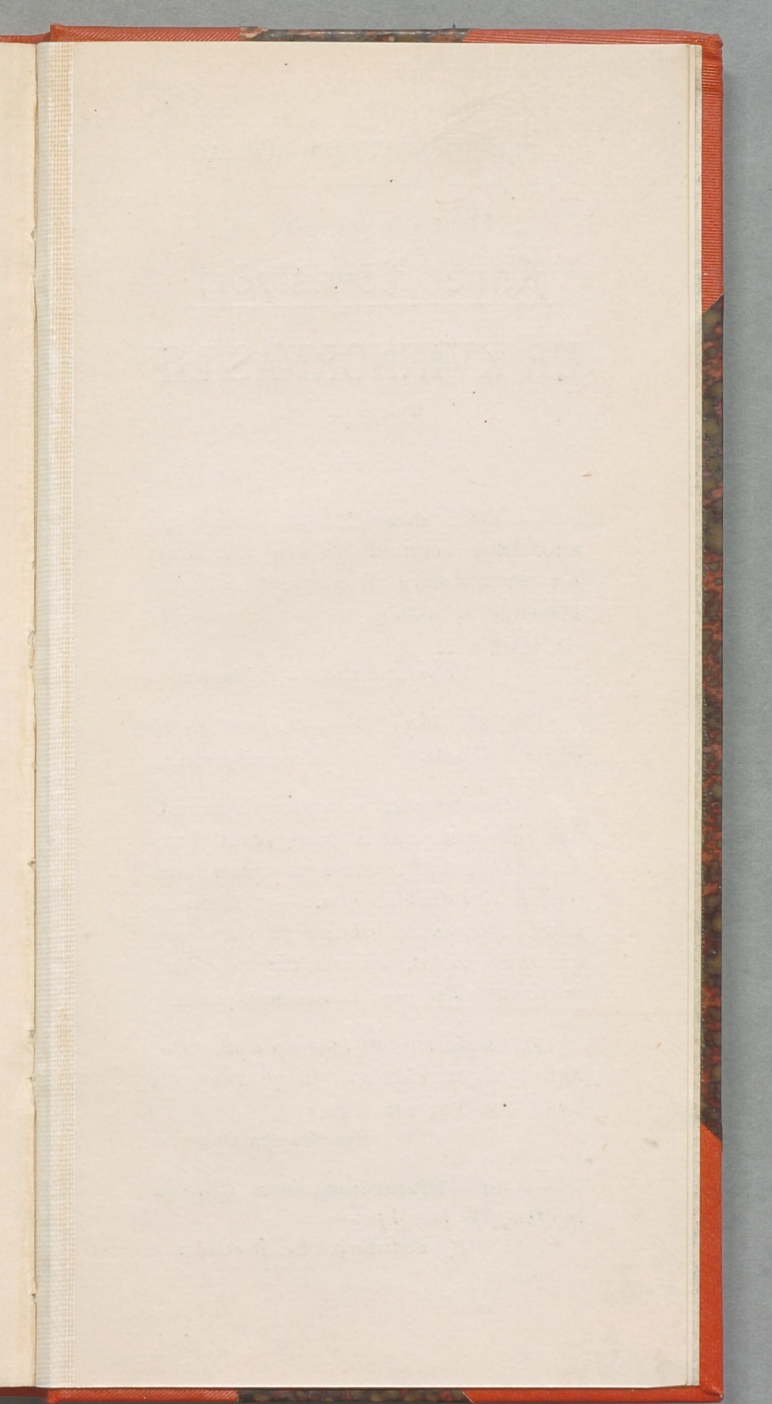
Stigen så in i paradiset med klingande spel!

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Förut har utkommit af

Anna Törnström:

UR KVINNORNAS LIF

Studier.

1: 25.

»— Förf. söker fångsla genom en konstnärligt uppöfvad stil och häri lyckas hon äfven delvis. Hon utvecklar i detta afseende ej sällan en viss *schwung*, *lif* och *behag*.»

Hufvudstadsbladet i Helsingfors.

»Ett till såväl stil som form mycket lofvande arbete.» Öresundsposten.

»Det är som en angenäm öfverraskning när man någon gång bland litteraturflödet träffar ett nytt namn, som ingifver rika framtidslöften. — Där finnes alltid *spiritualitet*, *rikedom på färger* och *stundom värme, hjärtats värme*. Förf. intresserar alltid —» Sundsvallsposten.

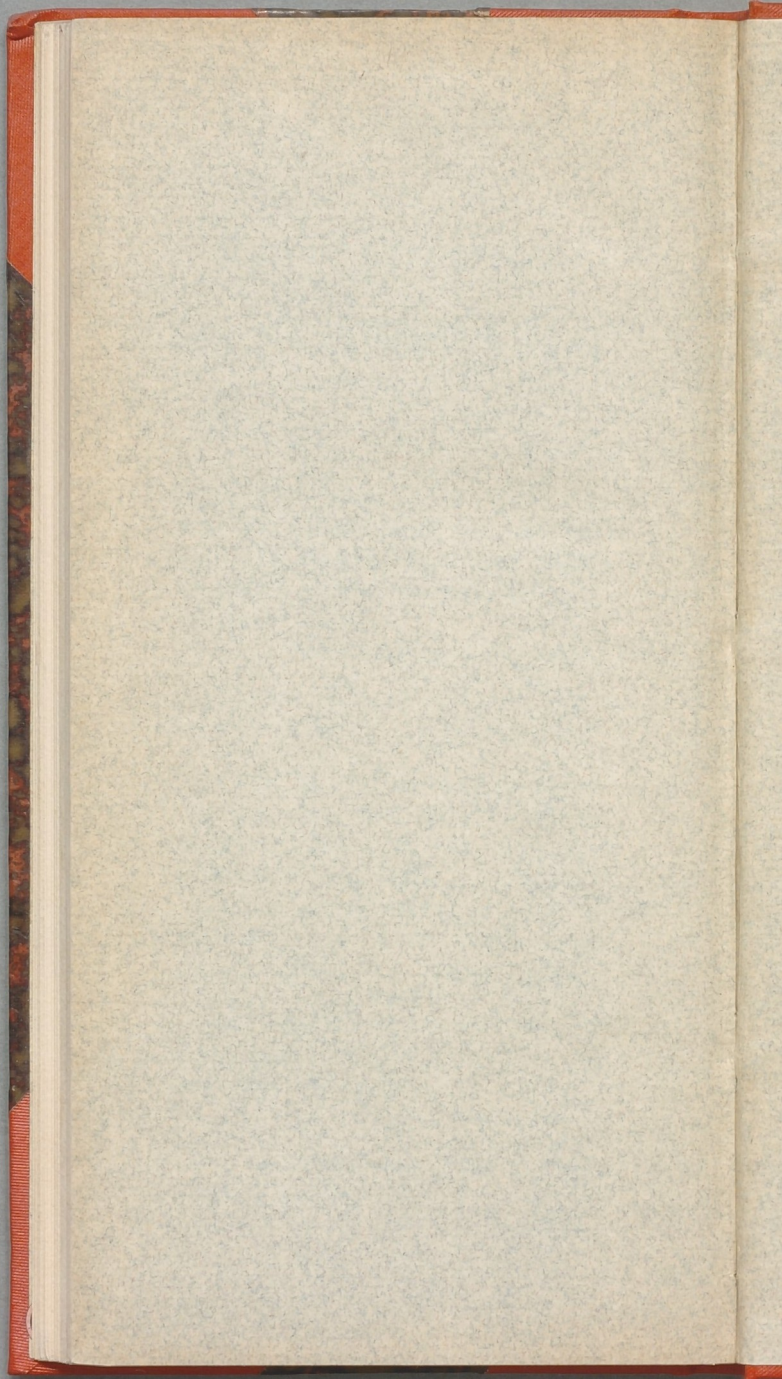
»En begåfning att taga vara på. Det finnes något *friskt* och *modigt* öfver allt hvad hon har att säga.»

Nya Skånska Posten.

»— en författarinna, *hvars stilistiska begåfning är påtaglig* —»

Hj. Söderberg i Sv. Dagbladet.

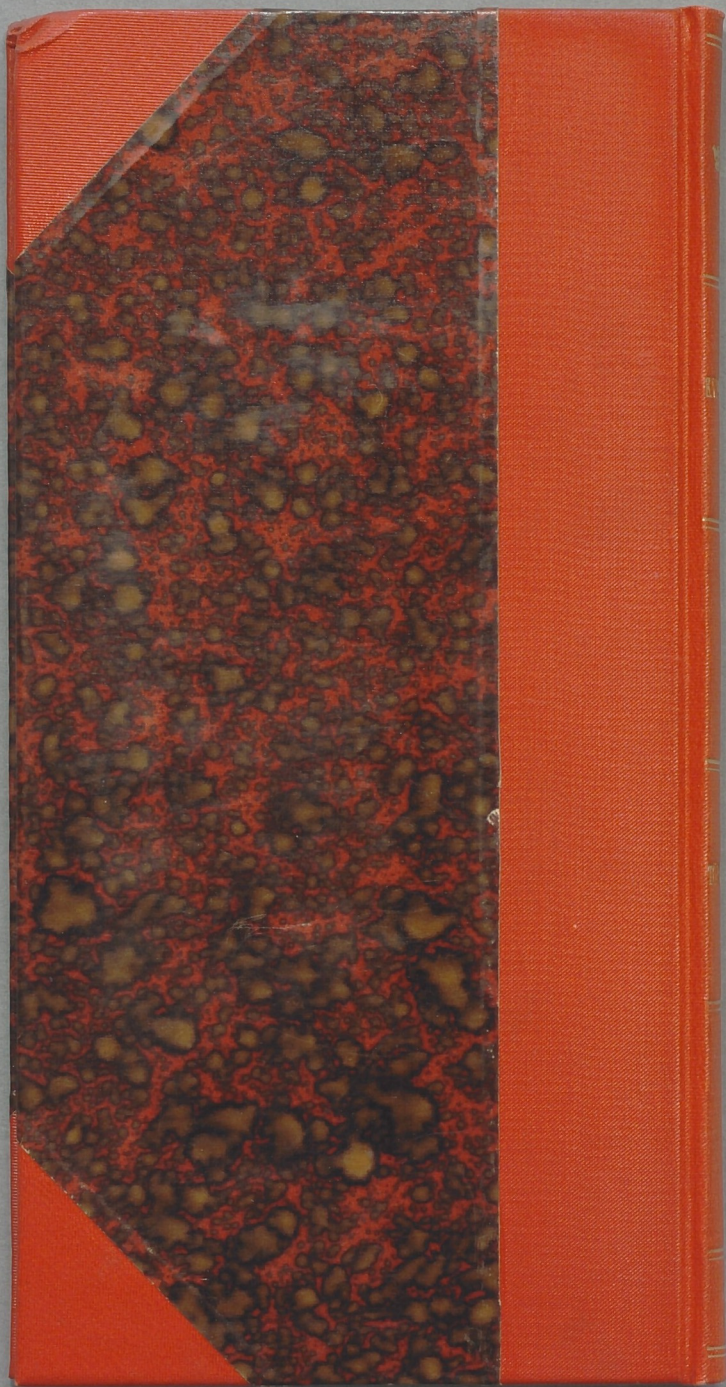

National Library
of Sweden

LÄSESALSLÅN

60001000342466

www.books2ebooks.eu